

Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області

2022

Чернігівська обласна універсальна
наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка

ЗНАМЕННІ І ПАМ'ЯТНІ ДАТИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2022 РІК

Чернігів
2021

УДК 908 (477.51)(059.3)

З – 72

Укладачі: Л. В. Студьонова, І. Я. Каганова, О. В. Дорохова

З – 72   ЗНАМЕННІ і пам'ятні дати Чернігівської області на 2022 рік / Черніг. ОУНБ ім. В. Г. Короленка ; уклад.: Л. В. Студьонова, І. Я. Каганова, О. В. Дорохова ; відп. за вип. І. М. Аліференко. – Чернігів, 2021. – 80 с.

Методико-бібліографічний посібник «Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області на 2022 рік» має рекомендаційний характер і не претендує на вичерпність. Укладачі обрали декілька різнопланових дат, до яких підготували короткі додаткові відомості та склали рекомендаційні списки.

Посібник стане у пригоді музейним і бібліотечним працівникам, красзнавцям і журналістам, студентам і викладачам вищих навчальних закладів.

УДК 908 (477.51)(059.3)

© Чернігівська ОУНБ
ім. В. Г. Короленка

ПЕРЕЛІК ЗНАМЕННИХ І ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2022 РІК

СІЧЕНЬ

1 – 130 років тому в Ніжині народилася Євгенія Юріївна СПАСЬКА (1892–1980) – мистецтвознавець, автор книги «Кахлі Чернігівщини XVII – XIX століття».

– 85 років тому в с. Поділ Срібнянського р-ну народився Віктор Іванович КАВА (1937–2004) – український письменник, лауреат літературної премії імені Лесі Українки.

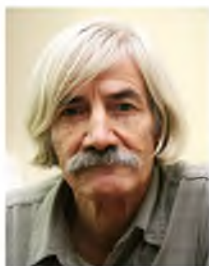
2 – 135 років тому народився Станіслав Людвигович ЗМАЧИНСЬКИЙ (1887–1992) – лікар-легенда, головний лікар Бобровицької районної лікарні (1946–1957), акушер-гінеколог вищої кваліфікаційної категорії, гомеопат, меценат. Завдяки його матеріальній допомозі збудовано Бобровицький історико-краєзнавчий музей.

– 85 років від дня народження Володимира Михайловича ПОЛОВЦЯ (1937) – доктора історичних наук, професора, автора і редактора багатьох краєзнавчих видань. Народився в с. Веприк Бобровицького р-ну. Проживає в Чернігові.

3 – 80 років тому в с. Мочалище Бобровицького р-ну народився Анатолій Григорович ПОГРІБНИЙ (1942–2007) – доктор філологічних наук, академік Академії наук вищої школи України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка.

4 – 80 років тому в с. Сахнівка Менського р-ну народився Микола Михайлович ТКАЧ (1942–2019) – кандидат історичних наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв, член НСП України, автор етнографічних та фольклористичних досліджень на Чернігівщині.

8 – 145 років тому народився Григорій Євтихійович ВОЙЦЕХ (1877–1959) – організатор парафії УАПЦ у Мені, бандурист, учень відомого музичного майстра О. Корнієвського. Репресований у 1937 році. Реабілітований 1992 р.

14 – 190 років тому в с. Качанівка Ічнянського р-ну народилася Єлизавета Іванівна МИЛОРАДОВИЧ (1832–1890) – графиня, відома громадська діячка, меценатка, українофілка, рідна тітка гетьмана Павла Скоропадського, дочка І. М. Скоропадського – засновника Тростянецького парку, що на Ічнянщині.

– 100 років тому народився Василь Георгійович ГНСЗДИЛОВ (1922–1999) – український архітектор, скульптор, автор низки пам'ятників в Україні, лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка, творча діяльність якого пов'язана з Козельцем і Черніговом. Похований у Києві.

– 85 років тому народився Євген Пилипович ГУЦАЛО (1937–1995) – український письменник, лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка. Творчим життям і діяльністю пов'язаний з Ніжином і Черніговом.

*18 – 200 років тому народився Валеріан Йосипович ПІДВИСОЦЬКИЙ (1822–1892) – юрист, доктор медицини, фармаколог, письменник, викладач, професор Казанського університету, дійсний статський радник. Походив з дворян Борзенського повіту Чернігівської губ. Після відставки оселився у своєму маєтку в с. Максимівка Ічнянського р-ну.

19 – 70 років від дня народження Григорія Андрійовича ВОЙТКА (1952) – українського журналіста і прозаїка, лауреата Міжнародної літературної премії імені Г. Сковороди «Сад божественних пісень», автора роману «Безбатченки». Народився в с. Осовець Бобровицького р-ну.

20 – 80 років від дня народження Людмили Валентинівни СТУДЬОНОВОЇ (1942) – першої завідувачки відділу краєзнавства Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка, відомої дослідниці історії Чернігівщини, авторки низки видань краєзнавчої тематики. Заслужений працівник культури України, член Національної спілки краєзнавців України.

*21 – 130 років тому в с. Вертіївка Ніжинського р-ну народився Михайло Петрович КИРПОНОС (1892–1941) – генерал-полковник, Герой Радянського Союзу, командувач Південно-Західного фронту в 1941 р. Загинув на Полтавщині. Похований у Києві. Його ім'ям названо вулиці у Чернігові та Борзні.

– 100 років тому в смт Козелець народився Юрій Давидович ЛЕВІТАНСЬКИЙ (1922–1996) – поет, автор низки унікальних віршів, який сформував світогляд, особливе сприйняття дійсності цілого покоління «шістдесятників» та «сімдесятників». Його юнацькі роки були пов'язані з Києвом і Донецьком.

26 – 100 років тому (1922) Чернігівській ОУНБ присвоєно ім'я письменника В. Г. Короленка.

27 – 80 років тому в с. Держанівка Носівського р-ну народився Олексій Васильович КАКАЛО (1942–2018) –

січень-лютий

живописець, заслужений художник України. Працював над багатофігурними жанровими картинами.

29 – 80 років тому в м. Новгород-Сіверський народився Святослав Святославович ВОЇНОВ (1942–2014) – кандидат філологічних наук, відомий дослідник «Слова о полку Ігоревім», засновник музею цього легендарного твору в рідному місті.

ЛЮТИЙ

5 – 120 років тому народився Микола Андрійович СЛАВЯТИНСЬКИЙ (1902–1983) – український літературознавець, письменник, перекладач зі світовим ім'ям. Пережив п'ять років сталінських таборів. Один з фундаторів Чернігівської обласної організації СПУ. На будинку на вулиці Шевченка в Чернігові, де він жив і працював, встановлено меморіальну дошку.

*8 – 200 років тому народився Опанас Васильович МАРКОВИЧ (1822–1867) – український фольклорист, етнограф. Чоловік письменниці Марії Вілінської (Марка Вовчка). Життям і діяльністю пов'язаний з Черніговом. Похований на Болдиних горах.

ЛЮТИЙ

9 – 130 років тому народився Петро Дмитрович БАРАНОВСЬКИЙ (1892–1984) – архітектор, реставратор П'ятницької церкви у Чернігові.

*12 – 185 років тому народився Олександр Федорович ЛІНДФОРС (1837–1890) – громадський діяч, Чернігівський губернський земський гласний, один із засновників Чернігівської громадської бібліотеки (нині ОУНБ імені В. Г. Короленка). Брат С. Ф. Русової. Нащадок маєтку в с. Олешня Ріпкинського р-ну. Похований на Олешнянському цвинтарі.

19 – 175 років тому народився Олександр Олександрович РУСОВ (1847–1915) – український етнограф, фольклорист, земський статистик і громадський діяч, автор двотомника «Описание Черниговской губернии», один із засновників Чернігівської громадської бібліотеки (нині ОУНБ імені В. Г. Короленка).

20 – 170 років тому народився Микола Георгійович ГАРІН-МИХАЙЛОВСЬКИЙ (1852–1906) – російський письменник, за професією інженер-шляховик. Проектував і будував вузькоколіїну залізницю Крути–Чернігів, що зв'язала в 1895 р. Ніжин з Черніговом.

ЛЮТИЙ

– 60 років від дня народження Тетяни Алімівни МИРГОРОДСЬКОЇ (1962) – журналістки, волонтерки, громадської діячки. Понад 20 років працювала в Чернігівській обласній телерадіокомпанії (тепер філія ПАТ НСТУ «Чернігівська регіональна дирекція»), створила цикл авторських програм «Чернігівщина в житті славетних». Народилася в Чернігові.

21 – 65 років від дня народження Бориса Степановича ДЄДОВА (1957) – художника-монументаліста, заслуженого діяча мистецтв України. Засновник і директор галереї сучасного мистецтва «Пласт-Арт» у Чернігові. Народився у Новгороді-Сіверському.

23 – 80 років тому в снт Добрянка Ріпкинського р-ну народився Валерій Петрович ІНЮТИН (1942–2001) – український фотомайстер, лауреат багатьох міжнародних конкурсів фотохудожників. Керував обласним осередком Спілки фотохудожників України. Жив і працював у Чернігові.

25 – 170 років тому народився Василь Валентинович ШЕБОЛДАЄВ (1852–1900) – земський лікар Конотопського повіту Чернігівської губ., титулярний радник, хірург, громадський діяч, засновник нових напрямків

лютий-березень

у медицині. Очолював лікарню в Батурині. Працював головним лікарем і завідувачем хірургічного відділення Чернігівської губернської земської лікарні. Був членом Товариства чернігівських лікарів. Входив до складу губернського земства. Помер у Чернігові.

27 – 220 років тому (1802) Козелецький повіт увійшов до складу новоствореної Чернігівської губ.

– 125 років тому в Конотопі Чернігівської губ. (нині Сумської обл.) народився Самійло Наумович **ЧЕРКИНСЬКИЙ** (1897–1980) – лікар-гігієніст, доктор медичних наук, професор, член-кореспондент АМН СРСР, лауреат премії АМН.

БЕРЕЗЕНЬ

1 – 75 років тому (1947) відновила свою роботу після Другої світової війни Козелецька центральна бібліотека.

– 65 років від дня народження Валентини Миколаївни **МАСТЄРОВОЇ** (1957) – письменниці, лауреата літературної премії ім. М. М. Коцюбинського. Народилася в с. Сивки Чернігівського р-ну.

березень

5 – 195 років тому народився Леонід Іванович ГЛІБОВ (1827–1893) – український поет, байкар, журналіст, видавець газети «Черниговский листок». Похований на Болдиних горах у Чернігові. У 2002 р. міське громадське об'єднання «Літературна спілка «Чернігів» та журнал «Літературний Чернігів» заснували обласну літературну премію імені Л. І. Глібова.

13 – 60 років від дня народження Ірини Яківни КАГАНОВОЇ (1962) – завідувачки відділу краєзнавства Чернігівської ОУНБ імені В. Г. Короленка, заслуженого працівника культури України. Народилася в Чернігові.

17 – 175 років тому народився Федір Кіндратович ВОВК (1847–1918) – український археолог, антрополог, етнограф. У 1908 р. здійснив сенсаційне відкриття стоянки пізнього палеоліту біля с. Мезин Коропського р-ну.

21 – 120 років тому в Чернігові народився Олександр Іванович КОЛОСКОВ (1902–1972) – інженер, винахідник і розробник техніки для оборонної промисловості, лауреат Державної премії СРСР і Ленінської премії. Жив, працював і помер у Москві.

березень-квітень

22 – 180 років тому народився Микола Віталійович ЛИСЕНКО (1842–1912) – український композитор, піаніст, хоровий диригент, педагог, фольклорист. За походженням – з чернігівської козацької старшини. У 1893, 1901, 1903, 1907 і 1909 рр. виступав з концертами в Чернігові.

25 – 275 років тому в Глухові народився Олександр Андрійович БЕЗБОРОДЬКО (1747–1799) – український та російський державний діяч козацько-старшинського походження. Полковник Ніжинського полку. Імперський сенатор. Канцлер уряду періоду Катерини II. Домігся тимчасового відновлення Генерального суду і деяких інших установ Гетьманщини, скасованих імператрицею. Надав кошти для заснування в Ніжині ліцею.

27 – 220 років (1802) з часу утворення Чернігівської губернії.

28 – 145 років тому (1877) відкрито Чернігівську громадську бібліотеку (нині ОУНБ імені В. Г. Короленка).

КВІТЕНЬ

4 – 125 років тому в Чернігові народився Роман Степанович БЖЕСЬКИЙ (1897–1982) – дослідник української історії, літератор і публіцист, учасник визвольних змагань 1917–1921 рр. у Чернігові і в Україні. Помер у США.

6 – 150 років тому народився Костянтин Каетанович ГЕДРОЙЦ (1872–1932) – ґрунтознавець-агрохімік, академік АН СРСР і АН УРСР, один із засновників і керівників агрохімічного відділу Носівської сільсько-господарської станції (1912–1929). Результати досліджень К. К. Гедройца стали «золотим фондом» ґрунтово-агрохімічної науки.

7 – 70 років від дня народження Олександра Олександровича СИМОНЕНКА (1952) – головного художника Чернігівського академічного українського музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка, лауреата премії імені М. М. Коцюбинського. Народився в Ташкенті (Узбекистан).

15 – 360 років тому (1662) на козацькій раді в Козельці за участі представників Переяславського, Київського, Ніжинського та Чернігівського полків гетьманом Лівобережної України обрано Я. С. Сомка (?– 1663).

20 – 100 років тому в Любечі народилася Тамара Григорівна МОВША (1922–2003) – відомий вчений-археолог, кандидат історичних наук, лауреат премії імені В. Хвойки.

квітень-травень

25 – 85 років від дня народження Леоніда Петровича ХОРОШУНА (1937) – вченого в галузі механіки, доктора фізико-математичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, лауреата Державної премії УРСР. Народився в Любечі.

ТРАВЕНЬ

– 120 років тому (1902) відкрито Музей українських старожитностей В. В. Тарновського на вулиці Смоленській (нині вулиця Шевченка) у Чернігові в приміщенні колишніх майстерень дитячого притулку.

1 – 95 років тому в селі Матіївка Бахмацького р-ну народився Вілій Костянтинович МОСКАЛЕЦЬ (1927–2001) – український прозаїк. За його повістю «Сейм виходить з берегів» знято художній фільм.

3 – 85 років від дня народження Надії Йосипівни ПЕТРЕНКО (1937) – української письменниці. Працювала кореспондентом районних газет Чернігівщини, Київщини та в газеті «Літературна Україна», редактором видавництва «Радянський письменник». Член НСП України. Народилася в м. Корюківка.

травень

8 – 65 років від дня народження Світлани Григорівни ДАРНОПИХ (1957) – артистки Чернігівського обласного академічного українського музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка, лауреата премії імені М. М. Коцюбинського. Народилася в с. Надіївка Козелецького р-ну.

9 – 100 років тому в с. Монастирище Ічнянського р-ну народився Микола Федорович ДАНИЛЕВСЬКИЙ (1922–2006) – лікар-стоматолог, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки УРСР, лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки.

14 – 90 років тому в с. Красківське Ріпкинського р-ну народився Борис Федорович ЮР'ЄВ (1932–2009) – історик, архівіст, краєзнавець певний час працював директором Державного архіву Чернігівської обл. Жив у Чернігові.

16 – 85 років тому в с. Линовиця Прилуцького р-ну народився Микола Петрович ТУРКІВСЬКИЙ (1937–2017) – письменник, скульптор, художник, член НСП України, лауреат премії імені М. М. Коцюбинського. Жив у Прилуках.

травень

19 – 125 років тому в Чернігові народився Василь Васильович ДУБРОВСЬКИЙ (1897–1966) – український історик, педагог, архівіст, громадський діяч, музеєзнавець, краєзнавець, письменник, сходознавець (тюрколог). Навчався в Чернігівському духовному училищі і Чернігівській духовній семінарії. Жертва сталінського терору. З 1943 р. на еміграції. Помер у США.

22 – 75 років від дня народження Олександра Герасимовича КОВАЛЬЧУКА (1947) – літературознавця, професора кафедри української літератури і журналістики НДУ імені М. В. Гоголя. Співорганізатор видавничої програми «Літературна діаспора».

23 – 75 років від дня народження Станіслава Олексійовича ШЕВЧЕНКА (1947) – журналіста, поета, перекладача. Заслужений діяч мистецтв України, заслужений діяч польської культури. Народився в с. Грабів Ічнянського р-ну.

24 – 100 років тому в с. Стрільники Прилуцького р-ну народився Василь Петрович КОЛОШЕНКО (1922–2015) – легендарний льотчик-випробувач вертольотів, Герой Радянського Союзу. Встановив 15 світових авіаційних рекордів. Автор книги спогадів. У 2011 р. переїхав до Швейцарії, де закінчив свій земний шлях. На його честь названо вулицю в рідному селі.

травень-червень

25 – 135 років тому в с. Оленівка Борзнянського р-ну народився Олексій Львович ПЛЮЩ (1887–1907) – український письменник і перекладач. Випускник Ніжинського історико-філологічного інституту. Працював секретарем та бібліотекарем «Просвіти» у Ніжині. Трагічно загинув.

*26 – 145 років тому в с. Підлипне Конотопського повіту Чернігівської губ. (нині Сумська обл.) народився Гліб Олександрович ЛАЗАРЕВСЬКИЙ (1877–1949) – правник і літературознавець, син О. М. Лазаревського. Служив в органах суду і прокуратури Чернігівщини на початку ХХ ст. Написав спогади про цей період свого життя.

ЧЕРВЕНЬ

5 – 165 років тому в с. Максимівка Ічнянського р-ну народився Володимир Валеріанович ПІДВИСОЦЬКИЙ (1857–1913) – український патолог, ендокринолог-імунолог, мікробіолог, основоположник Київської школи патологів. Член-кореспондент Анатомічного товариства у Парижі. Член-кореспондент Імператорської військово-медичної академії. Ординарний почесний член Королівського інституту експериментальної терапії у Франкфурті-на-Майні. Завершив життєвий шлях у Санкт-Петербурзі.

червень-липень

6 – 80 років від дня народження Миколи Івановича СТРАТИЛАТА (1942) – народного художника України, талановитого графіка. Нагороджений орденом Св. Архистратига Михаїла від Української православної церкви та Патріарха Філарета. Народився в с. Макіївка Носівського р-ну.

– 5 років тому (2017) підписано Меморандум про співпрацю між Черніговом і Першим медичним центром Тель-Авіва. Документ дає можливість чернігівським лікарям навчатися в Ізраїлі.

18 – 130 років тому народився Юрій Олексійович МЕЖЕНКО (1892–1969) – бібліотекознавець, бібліограф і літературознавець, засновник Української Книжкової Палати. Дитинство і юність минули в Чернігові.

19 – 20 років тому (2002) шляхом реорганізації міського державного архіву створено архівний відділ Чернігівської міської ради.

ЛИПЕНЬ

– 300 років тому (1722) чернігівського полковника Павла Леонтійовича ПОЛУБОТКА (бл.1660–1724) обрали наказним гетьманом України.

1 – 65 років від дня народження Любові Михайлівни ВЕСЕЛОВОЇ (1957) – заслуженої артистки України, актриси Чернігівського Молодіжного театру.

15 – 55 років від дня народження Інни Михайлівни АЛІФЕРЕНКО (1967) – директорки Чернігівської ОУНБ імені В. Г. Короленка, голови Чернігівського обласного відділення ВГО «Українська бібліотечна асоціація», члена Національної спілки краєзнавців України. Народилася в с. Бобрик Ніжинського р-ну.

16 – 130 років тому в Чернігові народився Борис Кузьмович ПИЛИПЕНКО (1892–1937) – музейник, графік. Завідував відділом Чернігівського історичного музею. Вчителював на Чернігівщині. Репресований і розстріляний.

– 120 років тому народився Ігор Володимирович ЮРКОВ (1902–1929) – поет-авангардист. Восени 1914 р. з родиною переїхав до Чернігова, де навчався у класичній гімназії. Помер у Боярці під Києвом від туберкульозу.

19 – 170 років тому в м. Новгород-Сіверський народився Володимир Павлович НАУМЕНКО (1852–1919) – діяч української науки, освіти і культури. Головний редактор часопису «Киевская старина». У березні 1917 р. протягом двох тижнів тимчасово очолював Українську Центральну Раду до повернення із заслання М. С. Грушевського. Розстріляний чекістами. Реабілітований 13 грудня 1991 р.

20 – 125 років тому народився Сисой Олександрович МУЛЯРЧУК (1897–1974) – український ботанік, флорист, геоботанік, кандидат біологічних наук. У 1925–1930 рр. навчався в Ніжинському інституті народної освіти. З 1950 до 1972 р. завідував кафедрою ботаніки Ніжинського педінституту імені М. Гоголя. У Ніжині на будівлі, де він жив, відкрито меморіальну дошку.

22 – 70 років від дня народження Володимира Івановича СЕНЦОВСЬКОГО (Яценка) (1952) – дитячого письменника, члена НСП України, лауреата премій імені М. М. Коцюбинського та Б. Д. Грінченка. Народився у с. Носелівка Борзнянського р-ну.

25 – 85 років від дня народження Станіслава Григоровича МАРИНЧИКА (1937) – прозаїк і поета, лауреата премії імені М. М. Коцюбинського, заслуженого працівника культури України. Народився в Ічні.

липень-серпень

30 – 155 років тому в с. Рубанка Бахмацького р-ну народився Олександр Костянтинівч РАЧИНСЬКИЙ (1867–1941) – Чернігівський губернський предводитель дворянства, голова Чернігівської губернської вченої архівної комісії, крупний землевласник, камергер. Репресований радянською владою.

СЕРПЕНЬ

10 – 70 років тому народився Олександр Григорович АСТАФ'ЄВ (1852–2020) – професор Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, доктор філологічних наук. У 1986–2001 рр. працював у НДП імені М. Гоголя, де пройшов шлях від асистента до професора кафедри української літератури. Автор літературознавчих статей про чернігівське письменство. Лауреат премії імені М. М. Коцюбинського.

15 – 75 років тому в м. Прилуки народився Леонід Михайлович КАРПИЛЯНСЬКИЙ (1947–2008) – директор Прилуцького краєзнавчого музею, засновник і редактор музейної історико-краєзнавчої газети «Скарбниця», автор книг і статей краєзнавчого змісту, лауреат премії імені М. М. Коцюбинського.

серпень-вересень

23 – 175 років тому в смт Седнів Чернігівського р-ну народився Ілля Людвигович ШРАГ (1847–1919) – чернігівський адвокат, громадський діяч, фундатор товариства «Просвіта», член Центральної Ради. Одна з вулиць Чернігова названа на його честь.

ВЕРЕСЕНЬ

2 – 90 років від дня народження Петра Петровича ПЕЧОРНОГО (1932) – художника-декоратора (кераміка), народного художника України, лауреата Національної премії України імені Т. Г. Шевченка, премій імені І. Нечуя-Левицького, К. Білокур. Народився в с. Роїще Чернігівського р-ну.

3 – 130 років тому на хуторі Іванівка Сосницького району народився Микола Миколайович КОВАЛЕВСЬКИЙ (1892–1957) – український політичний і державний діяч, економіст, публіцист. Навчався в Чернігівській гімназії. Автор мемуарів, виданих в Австрії. За Директорії УНР – міністр земельних справ. Від 1920 р. – на еміграції. Помер у місті Інсбрук. У Сосниці на честь земляка відкрито пам'ятний знак (12.09.2020).

6 – 125 років тому народився Іван Кіндратович МИКИТЕНКО (1897–1937) – український прозаїк, драматург, автор роману «Ранок» про пореволюційне життя смт Ладан Прилуцького р-ну та створення на території

вересень

Ладанського монастиря притулку для перевиховання молодих злочинців. Репресований.

8 – 75 років від дня народження Миколи Васильовича ГАЙДУКА (1947) – художника-монументаліста, графіка. Його роботи зберігаються в Чернігівському художньому музеї імені Г. Галагана. Народився в с. Жадове Семенівського р-ну.

17 – 190 років тому народився Іван Якович ДУНІН-БОРКОВСЬКИЙ (1832–1902) – меценат, дворянин, голова Чернігівського повітового земства. Похований у с. Новий Білоус Чернігівського р-ну.

19 – 85 років від дня народження Михайла Михайловича ТКАЧА (1937) – українського прозаїка, головного редактора журналу «Літературний Чернігів», лауреата премії імені М. М. Коцюбинського, міжнародної премії імені М. Гоголя та інших. Народився в с. Сахнівка Менського р-ну.

20 – 75 років від дня народження Василя Йосиповича БУДЕННОГО (1947) – поета, лауреата премій імені О. Г. Десняка та М. М. Коцюбинського, доцента Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Народився в с. Слабин Чернігівського р-ну.

вересень-жовтень

21 – 370 років тому народився Адам ЗЕРНІКАВ (Адам Чернігівський) (1652–1693/1694) – український культурний діяч, письменник, учений. У 1680 р. прибув до Чернігова, де перейшов з лютеранства в православ'я. З 1681 р. проживав у Батурині при дворі гетьмана І. Самойловича. Як військовий інженер брав участь у спорудженні оборонних об'єктів у Чернігові та Батурині. Завершив своє життя в Батуринському Миколо-Крупицькому монастирі.

24 – 75 років від дня народження Івана Герасимовича ПРОСЯНИКА (1947) – прозаїка, казкаря і травника, лауреата премії імені М. М. Коцюбинського. Народився і проживає в с. Курінь Бахмацького р-ну.

ЖОВТЕНЬ

3 – 130 років тому в Ніжині народився Михайло Михайлович НОВИЦЬКИЙ (1892–1964) – шевченкознавець, дослідник біографії Т. Г. Шевченка і редактор-видавець його творів. Науковий співробітник Комісії ВУАН для видавання пам'яток новітнього письменства. Деякий час жив у Чернігові. Репресований.

ЖОВТЕНЬ

---

4 – 100 років тому в с. Мала Загорівка Борзнянського р-ну народився Дмитро Мусійович КУРОВСЬКИЙ (1922–1988) – український поет, лауреат премії імені Б. Грінченка. Жив і працював у Чернігові.

– 70 років від дня народження Віталія Кіндратовича АДРУГА (1952) – журналіста, першого заступника президента Асоціації спортивних журналістів Чернігівщини. Народився в Чернігові.

10 – 30 років тому (1992) рішенням XXV сесії міськради XXI скликання затверджено герб Ніжина.

14 – 95 років тому в с. Рогізки Сновського р-ну народився Андрій Антонович КАРНАБЕД (1927–2005) – архітектор, кандидат архітектури, краєзнавець і дослідник Чернігівської старовини.

ЖОВТЕНЬ

---

15 – 165 років тому народився Петро Якович ДОРОШЕНКО (1857–1919) – лікар, дослідник історії, визначний діяч Чернігівської губернської вченої архівної комісії. Випускник Новгород-Сіверської гімназії.

– 90 років тому (1932) було утворено Чернігівську область у складі УРСР.

20 – 135 років тому в м. Новгород-Сіверський народився Ісак Михайлович КАУФМАН (1887–1971) – книгознавець, бібліограф. Випускник історико-філологічного факультету Московського університету.

– 75 років від дня народження Петра Васильовича ГРИЩЕНКА (1947) – директора Чернігівської ОУНБ імені В. Г. Короленка 1985–2010 рр., бібліотекаря, бібліографа, заслуженого працівника культури України. Народився в с. Лебедівка Козелецького р-ну.

ЖОВТЕНЬ

---

21 – 350 років тому народився Пилип Степанович ОРЛИК (1672–1742) – український політичний, державний і військовий діяч, гетьман Війська Запорозького у вигнанні, поет, публіцист, прибічник І. С. Мазепи. Уклав першу українську Конституцію. Життям і діяльністю пов'язаний з Батурином.

25 – 100 років тому (1922) відбулася операція НКВС у Борзенському та Прилуцькому повітах зі знищення підпільної антирадянської організації в Ічні.

26 – 75 років від дня народження Валентина Васильовича МЕЛЬНИЧУКА (1947) – громадського і політичного діяча, почесного громадянина Чернігівщини, нагородженого орденами «За заслуги» трьох ступенів і Ярослава Мудрого, доктора філософії в галузі ділового адміністрування.

28 – 150 років тому в с. Волосківці Менського р-ну народився Терентій Макарович ПАРХОМЕНКО (1872–1911) – український кобзар. Похований у рідному селі.

жовтень-листопад

30 – 140 років тому народився Михайло Львович БОЙЧУК (1882–1937) – художник-монументаліст і реставратор, представник Розстріляного відродження. У 1912 р. реставрував іконостас Трьохсвятительської церкви в с. Лемеші Козелецького р-ну, у 1924 р. проводив реставраційні роботи в Успенському соборі Єлецького монастиря в Чернігові.

31 – 55 років тому (1967) виконком Чернігівської міської ради встановив звання «Почесний громадянин Чернігова».

ЛИСТОПАД

*2 – 270 років тому в Глухові на Чернігівщині народився Андрій Кирилович РОЗУМОВСЬКИЙ (1752–1836) – граф, дипломат, дійсний таємний радник 1-го класу, приятель і меценат композитора Бетховена. Син гетьмана К. Г. Розумовського.

*5 – 320 років тому в Батурині в родині П. С. Орлика народився Григорій Пилипович ОРЛИК (1702–1759) – політичний і військовий діяч, дипломат, генерал-лейтенант французької армії, граф. Для України Григорій Орлик забезпечив присутність «української карти» у комбінаціях французької закордонної політики. У Батурині на його честь названо загальноосвітню школу.

листопад

7 – 165 років тому народився Дмитро Іванович БАГАЛІЙ (1857–1932) – український історик, філософ та громадський діяч, академік, один з фундаторів, Української Академії Наук. У 1896–1917 рр. брав участь у роботі Чернігівської губернської архівної комісії.

9 – 120 років тому в м. Борзна народився Анатоль Андрійович ОЛІЙНИК (1902–1936) – український поет доби Розстріляного відродження. У листопаді 1929 р. був заарештований за звинуваченням у так званій справі Спілки визволення України, сфабрикованій ДПУ. Ув'язнення тривало тридцять три дні. Уникаючи репресій, їде працювати в Каракалпакію. Повертаючись в Україну, захворів і помер. Похований у Борзні.

11 – 145 років тому в с. Олишівка Чернігівського р-ну народився Левко Дмитрович ШРАМЧЕНКО (1877–1954) – земський статистик, перекладач творів М. Коцюбинського російською мовою, вчений, урядовець УНР, емігрант у Празі. Помер у Женеві.

– 100 років тому в с. Хрещате Козелецького р-ну народився Кузьма Тимофійович ЖУРБА (1922–1982) – поет і журналіст, автор книг для дітей і дорослих. Жив і працював у Чернігові.

листопад

12 – 30 років тому (1992) герб міста затверджено рішенням XIV сесії Чернігівської міської ради XXI скликання.

15 – 70 років від дня народження Лариси Іванівни КОРІНЬ (1952) – української художниці-графіка, члена Національної спілки художників України. Автор багатьох українських ювілейних і пам'ятних монет, поштових марок та інших філателістичних і нумізматичних колекційних експонатів. Народилася в м. Остер.

19 – 70 років від дня народження Раїси Миколаївни БОРЩ (1952) – заслуженої артистки України, художнього керівника капели бандуристів імені Остапа Вересая Чернігівського філармонійного центру фестивалів та концертних програм. Народилася в с. Атюша Коропського р-ну.

* – 25 років тому (1997) український льотчик-випробувач 1-го класу Л. К. Каденюк (1951–2018), випускник Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків, розпочав космічний політ на американському БТКК «Колумбія» місії STS-87. Перший космонавт незалежної України, Герой України.

листопад-грудень

---

20 – 305 років тому в Ніжині народився Георгій (Григорій) КОНИСЬКИЙ (1717–1795) – український письменник, церковний і культурний діяч. Єдиний єпископ Відомства православного сповідання Російської імперії на території Речі Посполитої.

22 – 90 років тому народився Петро Григорович ЗУБ (1932–2007) – поет і прозаїк, заслужений працівник культури, лауреат премій імені М. Коцюбинського та В. Полевика. Жив у Чернігові.

ГРУДЕНЬ

3 – 300 років тому народився Григорій Савич СКОВОРОДА (1722–1794) – український поет, філософ. Подорожуючи, побував на Чернігівщині в 1742 і 1769 рр. – у Чернігові, Ніжині, Прилуках.

7 – 130 років тому в Чернігові народився Всеволод Михайлович ГАНЦОВ (1892–1979) – український мовознавець, лексикограф. Жертва Великого терору і повторних репресій. Після визволення мешкав у Чернігові. Реабілітований посмертно у 1989 р.

– 5 років тому (2017) рішенням сесії обласної ради присвоєно звання «Почесний громадянин Чернігівської області» В. В. Мельничуку (заслужений економіст України. Чернігів), В. В. Ткаченку (голова товариства «Чернігівське земляцтво» у Києві), Д. Й. Іванову (поет, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка. Чернігів).

8 – 45 років тому (1977) засновано Чернігівську обласну бібліотеку для юнацтва.

18 – 235 років тому народився Домінік П'єр де ля Фліз (1787–1861) – український лікар та етнограф, хірург Імператорської Московської медико-хірургічної академії, художник-аматор. Француз, учасник наполеонівських війн. Після полону в Росії переїхав в Україну. Взяв шлюб з племінницею генерала Гудовича С. Маркович. Володів невеликим маєтком у с. Синяки Ніжинського р-ну. Помер у Ніжині.

21 – 300 років тому народився преподобний Паїсій ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ (Петро Іванович Величковський) (1722–1794) – православний старець, аскет, святий. Первісне «гніздо» козацько-шляхетського роду Величковських зосереджене у Любечі. Сам прп. Паїсій деякий час служив послушником у Любецькому монастирі. Його перу належать сотні перекладів, окремих творів, полеміки і послань.

22 – 65 років тому народився Григорій Михайлович КУРАС (1957–2008) – український історик, кандидат історичних наук, випускник ЧДП імені Т. Г. Шевченка, працював учителем історії в середній школі м. Щорса (Сновська). Автор низки статей історико-краєзнавчого змісту. Останні роки мешкав у США.

– 60 років від дня народження Лариси Вікторівни РОГОВЕЦЬ (1962) – народної артистки України, лауреата міжнародних сольних конкурсів, викладача і завідувачки відділу сольного співу Чернігівського музичного коледжу імені Л. М. Ревуцького, солістки Чернігівського філармонійного центру фестивалів та концертних програм.

23 – 85 років від дня народження Віри Володимирівни ЗАЙЧЕНКО (1937) – історика, етнолог, мистецтвознавиці, майстрині художньої вишивки, працювала у Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського. Заслужений працівник культури України. Лауреат премії імені М. М. Коцюбинського. Відзначена орденом княгині Ольги III ступеня. Народилася на хуторі Забарівка Чернігівського р-ну.

30 – 75 років від дня народження Анатолія Кіндратовича АДРУГА (1947) – мистецтвознавця, краєзнавця, кандидата мистецтвознавства, доцента Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.
Народився в Чернігові.

ЦЬОГО РОКУ

– 1115 років (907) з часу першої літописної згадки про Чернігів.

– 1030 років тому (992) запроваджено в Чернігові єпископську кафедру.

– 930 років (1092) з часу першої літописної згадки про м. Прилуки.

– 925 років тому (1097) відбувся з'їзд князів у Любечі.

– 835 років тому (1187) написано «Слово о полку Ігоревім»

– 495 років (1527) з часу першої згадки про с. Слабин Чернігівського р-ну.

– 470 років тому (1552) уряд Великого князівства Литовського за часів остерського старости Костянтина Рагомського здійснив

перший перепис (люстрацію) Остерського замку (міста). В описі наведено в основному відомості про те, скільки місцеві жителі повинні були сплачувати своїм господарям та які відбувати повинності.

– 360 років тому народився Стефан Костянтинович ЗЕРТИС-КАМЕНСЬКИЙ (1662–1722) – особистий перекладач з молдавської, грецької і турецької мов гетьмана І. С. Мазепи. Проживав з родиною в Батурині. Дід археографа Миколи Бантиша, який додав до свого прізвища частину прізвища діда – Каменський.

– 350 років тому (1672) розпочалося гетьманування Івана САМОЙЛОВИЧА (резиденція – Батурин).

– 320 років тому (1702) український письменник, філософ і церковно-політичний діяч С. Яворський заснував у Ніжині Благовіщенський чоловічий монастир.

– 280 років тому (1742) складено Лизогубівський літопис.

– 235 років тому (1787) у с. Вишеньки Коропського р-ну збудовано унікальний Палац графа Петра Рум'янцева-Задунайського, який

поєднав у собі відразу декілька архітектурних стилів.

– 190 років тому народився Олександр Миколайович ФІРСОВ (1832–1889) – підполковник, учасник Кримської війни 1853–1856 рр., за хоробрість нагороджений орденами св. Анни III і IV ст. з написом «За хоробрість», св. Станіслава III ст. з мечами, св. Володимира IV ст. з бантом та пруським орденом Корони II ст. У 1885–1889 рр. – Остерський повітовий військовий начальник. Помер у с. Татарівщина неподалік Остра. Похований на цвинтарі Свято-Успенської церкви.

– 185 років тому народився Норберт Домінікович ІВАШКЕВИЧ (1837–1904) – підполковник. Брав участь у російсько-турецькій війні 1877–1878 рр., кавалер орденів св. Анни III ст. та св. Станіслава III ст. В Острі жив з 1885 року. Похований на центральному кладовищі.

– 170 років тому (1852) уведено в експлуатацію Парафіївський цукровий завод в Ічнянському р-ні, який будувався з 1846 р. коштом поміщика і українського мецената, власника маєтку в с. Качанівка Г. С. Тарновського.

– 155 років тому народився Костянтин Тимофійович КАРПИНСЬКИЙ (1867–1947) – настоятель Георгіївської церкви (1901–1908) у с. Рудка Чернігівського р-ну, історик, краєзнавець, бібліограф, археолог. У пам'ять про нього у селі відкрито меморіальну дошку.

– 135 років тому в м. Остер народився Дмитро Панасович БОЧКОВ (1887–1982) – український бібліограф, краєзнавець, випускник Чернігівської духовної семінарії. На початку ХХ ст. був членом Чернігівської губернської вченої архівної комісії.

– 125 років тому (1897) відкрито кінематограф у Чернігові.

– 100 років тому у с. Валки Прилуцького р-ну народився Іван Матвійович САМІЙЛЕНКО (1922–2006) – український державний і громадський діяч, вчений. Останній голова Уряду Української Народньої Республіки в екзилі (1989–1992). Професор Лонг Айленд Університету (США).

– 75 років тому (1947) засновано Корюківську фабрику технічних паперів.

* – 50 років тому (1972) видано книгу «Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область».

18 СІЧНЯ
200 років від дня народження
В. Й. ПІДВИСОЦЬКОГО (1822–1892)

ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ – ФАРМАКОЛОГ

Валеріан Йосипович Підвисоцький народився 18 січня 1822 року в родині дворян Борзенського повіту. Глава сім'ї Йосип Каетанович – із польських дворян. Професійний військовий, підполковник. За участь у бойових операціях (зокрема, взяття фортеці Суассон) нагороджений орденом Св. Анни IV ступеня. Після виходу у відставку у 1838–1840 рр. був Кролевецьким окружним начальником Чернігівської губернії. Його родовий маєток знаходився в селі Максимівка Борзнянського повіту (пізніше Ічнянського району), де і народився Валеріан Йосипович. Про дружину Йосипа Каетановича – Клавдію Георгіївну, відомостей майже немає.

У 1842 році Валеріан Підвисоцький закінчив юридичний факультет Харківського університету, захистив кандидатську дисертацію. Був державним посадовцем у Харкові і Чернігові. З липня 1860 до лютого 1872 року обіймав посаду голови Чернігівської межевої палати. У чині статського радника вийшов у відставку і оселився у своєму маєтку в селі Максимівка, де займався господарством і земською діяльністю.

У зрілому віці Валеріан Підвисоцький захопився фармакологією. У п'ятдесят років вступив до Дерптського університету (нині Тартуський університет в Естонії). У 1878 році захистив докторську дисертацію. Працював в університеті асистентом, приват-доцентом.

На початку 80-х рр. Валеріану Підвисоцькому було запропоновано очолити кафедру фармакології в Краківському університеті, але через його православне віросповідання цього так і не сталося. У 1885 р. вчена рада Казанського університету

обрала його ординарним професором кафедри фармакогнозії, де вчений працював до самої смерті. Нагороджений орденом Св. Станіслава I ступеня та особистою грамотою імператора Олександра III.

Дружина Валеріана Йосиповича, Наталія Миколаївна, була дочкою Миколи Івановича Величка – володаря маєтку Вернигорівщина Прилуцького повіту (тоді Полтавської губернії), яке знаходилося за двадцять п'ять верст від родового маєтку Підвисоцьких. Подружжя виховало чотирьох синів: Миколу, Максиміліана, Олександра, Володимира.

Валеріан Йосипович Підвисоцький здійснив багато важливих досліджень. Відомі його роботи щодо препаратів ріжки, блювотного кореня, заліза, подофіліна (протипухлинний засіб рослинного походження), він вивчав імедін – алкалоїд кореня іпекакуани, який застосовується у вигляді настою і порошку як ефективний відхаркувальний засіб для лікування бронхітів.

Валеріан Підвисоцький переробив і доповнив підручник професора В. І. Дибківського. У Казанському університеті вчений заснував фармацевтичну лабораторію і фармакогнозичний музей з бібліотекою. Написав безліч рефератів і критичних статей, навчальні посібники для студентів. Був талановитим лектором.

Помер Валеріан Йосипович Підвисоцький у Казані.

Цього року ювілейна дата і для його сина Володимира Валеріановича Підвисоцького. Він народився 5 червня 1857 року в селі Максимівка Ічнянського району. В історію вітчизняної медицини увійшов як патолог, імунолог, мікробіолог, доктор медицини, основоположник київської школи патологів. Володимир Валеріанович Підвисоцький усе своє життя присвятив боротьбі з небезпечними інфекціями, фактично врятував Київ від епідемій холери та дифтериту, від яких місто захилялося на зламі XIX та XX століть.

Як відзначають біографи вченого, мрію стати доктором вітав і батько. «Зцілювати – і немає благороднішого покликання в людини», – казав синові. Саме в батька Володимир вчився прискіпливості аж до в'їдливості, чіткій диференціації своїх висновків, стрункості висловлення власних думок і відповідального ставлення до своєї справи.

Батько і син Підвисоцькі були невтомними дослідниками, високоосвіченими людьми, захоплювалися і вміли захоплювати інших, бути центром наукових шкіл.

ЛІТЕРАТУРА

ВОРОНЦОВСЬКА І. Володимир Підвисоцький: науковець, художник, будівничий / Ірина Воронцовська // Десн. правда. – 2017. – 22 черв. – С. 7.

ГРИГОР'ЄВА О. Володимир Підвисоцький. Стояти на службі вітчизні [Електронний ресурс] / Ольга Григор'єва // УНІАН. – 2012. – 5 черв. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/kyiv/658089-volodimir-pidvisotskiy-stoyati-na-slujbi-vitchizni.html>

МОРОЗОВ В. В. Внесок дворянства Лівобережної України в розвиток освіти та шкільництва пореформеного періоду [Електронний ресурс] / Віталій Морозов // Гуманітарний журнал. – 2012. – № 2/3. – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/569>

ПОДВИСОЦЬКИЙ Валериан Осипович (1822–1892) – русский фармаколог // Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – Санкт-Петербург, 1898. – Т. 47 (24). – С. 68.

ПІДВИСОЦЬКИЙ Володимир Валеріанович // Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах. – Львів, 2004. – С. 232.

21 СІЧНЯ
130 років від дня народження
М. П. КИРПОНОСА (1892–1941)

ТРАГЕДІЯ МИХАЙЛА КИРПОНОСА

Михайло Петрович Кирпонос народився 21 січня 1892 року в селі Вертіївка Ніжинського району в селянській родині. Навчався в церковно-парафіяльній та земській школах. У 1909 році почав працювати сторожем у Чернігівському лісництві. А у 1915, на другий рік Першої світової війни, Михайла Кирпоноса призвали на службу до російської армії. Воював рядовим солдатом у складі 126-го запасного піхотного полку. У 1916 році закінчив інструкторські курси поводження з іноземними гвинтівками. У 1917 році – військово-фельдшерську школу і відбув на Румунський фронт ротним фельдшером 285-го Ольгопільського піхотного полку 26-го армійського корпусу.

Незабаром сталася Лютнева революція. Прапорщика Михайла Кирпоноса обрали головою солдатського полкового комітету, а пізніше – головою солдатської ради 26-го армійського корпусу. Після Жовтневого заколоту 1917 року Михайло Кирпонос остаточно пов'язав своє життя з більшовиками і Червоною армією: дослужився до комполку Першої радянської української стрілецької дивізії під командуванням Миколи Щорса, у 1927 році закінчив Військову академію імені М. В. Фрунзе, служив начальником штабу 41-ї Перекопської стрілецької дивізії і начальником Казанського піхотного училища. У 1940 році його 70-та стрілецька дивізія по льоду Фінської затоки, обійшовши «лінію Маннергейма», зуміла взяти Выборг

(головний «трофей» СРСР у тій війні), що й змусило фінських дипломатів сісти за стіл переговорів з Радянським Союзом. За блискуче проведену операцію, яка змінила хід війни, йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Через півроку Михайло Кирпонос – командувач Ленінградського, а потім Київського особливого військового округу, що стало вершиною його кар'єри.

Згодом за Михайлом Петровичем закріпилася репутація «людини не на своєму місці», чергового сталінського висуванця і навіть бездарності. На нього списали всі невдачі перших місяців війни на Південно-Західному фронті.

22 червня 1941 року КОВО був перетворений у Південно-Західний фронт, а генерал-полковник Михайло Кирпонос призначений його командувачем. У вересні склалося дуже важке становище у військах. Штаб фронту знаходився у Прилуках. 14 вересня стало зрозуміло, що війська і штаб фронту оточені. М. П. Кирпонос просив у Сталіна дозволу відвести війська, але той був проти. Увечері 17 вересня 1941 року, Михайло Петрович Кирпонос на свій страх і ризик прийняв рішення відвести війська. Але вже було пізно. Штаб фронту втратив зв'язок з арміями. В оточенні опинилися 453 тисячі людей. Серед них сам командувач фронту М. П. Кирпонос, начальник штабу фронту генерал-майор В. І. Тупіков, член Військової ради М. О. Бурмистенко, командувач 5-ї армії М. І. Потапов, начштабу 5-ї армії Писаревський.

Штаб фронту на чолі з М. П. Кирпоносом намагався пробитися в напрямку села Сенча Полтавської області. За період з 18 до 29 вересня 1941 року з оточення вийшли понад 10 тисяч військових. Серед них М. П. Кирпоноса не було. Тому довгі роки побутувала версія, що Михайло Кирпонос у критичний момент покінчив життя самогубством.

Єдиний свідок загибелі командувача ПЗФ колишній старший політрук В. С. Жадовський, який був порученцем члена

Військової ради фронту, підполковник запасу, розповів: «Генерали з гвинтівками, гранатами, пляшками із запальною сумішшю разом з усіма йшли в атаку. Але сили були нерівні. Під нищівним вогнем німців доводилося кілька разів відходити назад до яру. Таких атак було три або чотири. Під час однієї з них генерал-полковник М. П. Кирпонос отримав поранення в ліву ногу – йому було перебито гомілкову кістку нижче коліна». Жадовський і порученець генерала майор Гненний розрізали йому чобіт, зняли взуття з ноги, перев'язали рану. Рухатися він вже не міг. А незабаром осколки міни зрешетили голову і груди М. П. Кирпоноса. Командувач одразу помер. За словами Жадовського, він і Гненний зняли з Михайла Петровича драпову шинель, порізали її і спалили. Зрізали з кітеля військові знаки, зняли зірку Героя Радянського Союзу № 91, витягли з кишень документи, листи, гребінець, а труп поховали в канаві на дні яру. Після визволення Полтавщини у вересні 1943 року була утворена спеціальна комісія Наркомату Оборони, яка, маючи на руках виписку з доповідної старшого політрука Жадовського і майора Гненного, прибула в урочище Шумейково і відшукала поховання М. П. Кирпоноса. Судово-медична експертиза констатувала, що знайдені останки належали командувачу Південно-Західного фронту М. П. Кирпоносу.

Згодом останки Михайла Петровича були перенесені до Києва і поховані в Ботанічному саду імені О. Фоміна, а у 1957 році – у створюваному на той час Парку Вічної Слави.

Коли читаєш автобіографію комбрига, начальника Казанського піхотного училища Михайла Кирпоноса, написану ним 21 жовтня 1938 року, то закрадається думка, що він чогось побоювався або, скоріш за все, захищався – не був, не служив, родичів за кордоном не мав, розкривав буржуазних націоналістів, троцькістів тощо. Зауважимо, що 1938 рік – рік піка репресій щодо цивільних, партійних і військових осіб різного рангу. Страх

робив сильних людей слабкими. З огляду на це є певний сенс в словах командувача 5-ї армії генерала М. І. Потапова, який пережив німецький полон: «Якщо тебе призначили на посаду, то ти зобов'язаний сказати Сталіну про те, що дійсно відбувається, а Кирпонос не вмів...». Суворі слова. Але Михайло Петрович Кирпонос не повернувся з кривавої м'ясорубки вікопомного сорок першого року. Разом зі своїми арміями до дна випив гірку чашу, яка випала на долю ввірених йому військ у той страшний час. Таке не можна забути!

ЛІТЕРАТУРА

КИРПОНІС Михайло Петрович (21(09).01.1892–20.09.1941) – військовий діяч, Герой Радянського Союзу // Енциклопедія історії України. – Київ, 2007. – Т. 4. – С. 302.

КИРПОНОС М. П. Автобіографія / Михайл Кирпонос // Воєнно-ист. журн. – 1989. – № 7. – С. 68–71.

БУТКО С. Так чий герой – Кирпонос? / Сергій Бутко // Світ-інфо. – 2020. – 18 черв. – С. 3.

КИРПОНОС Є. З вірою в перемогу : з фронтових листів Героя Радянського Союзу М. П. Кирпоноса і члена Військової ради Південно-Західного фронту М. О. Бурмистенка / Є. Кирпонос, Г. Бурмистенко // Рад. Україна. – 1981. – 20 жовт.

КИРПОНОС Е. Каким я помню отца : [воспоминания дочери] / Е. Кирпонос // Радуга. – 1971. – № 9. – С. 141–151.

МОРГУН Ф. Т. Безсмертна душа України ; Задовго до салютів: Правда про генерала Кирпоноса / Федір Моргун. – Полтава : Полтавський літератор, 1995. – 472 с.

ПАСІЧНИК І. О. Замовчаний генерал. Михайло Кирпонос. 1941 рік / І. Пасічник. – Київ, 2012. – 127 с.

ПРАВДА о гибели генерала М. П. Кирпоноса // Воєнно-ист. журн. – 1964. – № 9. – С. 61–69.

8 ЛЮТОГО
200 років від дня народження
О. В. МАРКОВИЧА (1822–1867)

СІЯЧ ДОБРА, КРАСИ І НАУКИ

Опанас Васильович Маркович народився 8 лютого 1822 року в селі Кулажинці на Полтавщині в родині начальника канцелярії військового міністра Василя Марковича та Олени Леонтіївни Керстен. Він був шостою дитиною в сім'ї.

У 1836 році Опанас закінчив Пирятинське чотирикласне міське училище і за наполяганням батька вступив до другої Київської гімназії при Київському університеті св. Володимира. Викладали в гімназії університетські професори. По закінченні гімназії Опанас Маркович вступив до університету. Професор І. Д. Красовський, викладач російської літератури, був пристрасним любителем українського фольклору. За його дорученням О. Маркович записував українські народні перекази, казки, прислів'я й приказки, пісні, почуті від селян у Кулажинцях.

Університетські роки залишилися позаду. Опанас Васильович Маркович розпочав у Києві громадську діяльність. Був активним членом Кирило-Мефодіївського товариства, за що у травні 1847 року його заарештували і вислали до російського міста Орел. Працював у канцелярії військового губернатора. Тоді ж познайомився зі своєю майбутньою дружиною Марією Вілінською. Термін заслання закінчився, і в січні 1851 року вони побралися в Орлі. Молодята вирушили на Чернігівщину, до Кулішів. За декілька років, коли Марія Олександрівна Вілінська стане відомою письменницею Марком Вовчком, авторкою «Народних оповідань», між нею і Пантелеймоном

Кулішем виникнуть любовні стосунки. Це боляче вдарить по Опанасу Марковичу. Хоча Марія Олександрівна розірвала ці стосунки, вони з Опанасом Васильовичем розлучилися. Марія Вілінська з сином Богданом деякий час жила в Парижі і Петербурзі. Вдруге вийшла заміж за офіцера Михайла Лобача-Жученка. Особисте життя Опанаса Васильовича Марковича пішло шкереберть.

Але повернемося в 1851 рік. Марковичі переїхали до Чернігова. Глава сімейства влаштувався коректором у видавництво газети «Черниговские ведомости». На початку 1852 року Марія Олександрівна народила дочку Віру, яка незабаром померла і похована в Чернігові. Родина оселилася в Києві. О. В. Маркович працював у Київській палаті державного майна. 27 травня 1853 року в родині народився син Богдан. За два роки Опанаса Васильовича призначено на посаду молодшого вчителя географії Немирівської гімназії. Там він написав музику та здійснив постановку вистави «Наталка Полтавка». Не витримавши матеріальних незгод, Марія Олександрівна з сином виїхала до Петербурга. Слідом за ними вирушив і Опанас Маркович.

В 1860–1861 роках Маркович та Вілінська жили у Санкт-Петербурзі. У цей період Маркович брав активну участь у літературному житті української громади Санкт-Петербургу, зокрема у виданні українського журналу «Основа». У середині 1861 року він переїздить із Санкт-Петербурга назад у Чернігівську губернію, де на початку 1862 року одержує посаду акцизного наглядача в Новгороді-Сіверському. Приводить до ладу зібрані прислів'я, музику до народних пісень. Згодом Опанас Васильович Маркович передав дружині зібрані ним українські пісні з мотивами. У 1866 році Вілінська видала їх частину без згадки про Опанаса Марковича за назвою «Двісті українських пісень. Співи і слова: зібрав Марко Вовчок».

11 серпня 1866 року Опанаса Марковича, хворого на туберкульоз кишківника, перевели в Сосницю – ближче

до Чернігівської лікарні. У червні 1867 року хвороба посилилась, і він опинився в Чернігові. Боровся з болями і працював. За п'єсою К. Тополі написав оперу «Чари». Pozнайомився зі співачкою Меланією Загорською, виконавицею головної партії в його творі. Вона взяла Опанаса Васильовича Марковича під свою опіку. Доглядала за господарством, готувала їжу, народила йому сина.

1 вересня 1867 року Опанас Маркович помер у Чернігівській лікарні. Його друзі та сім'я тодішнього губернатора князя С. П. Голіцина зібрали гроші для поховання на Болдиних горах Чернігова. Журнал «Киевская старина» писав: «Пішла з життя благородна і талановита людина, сіяч добра, краси і науки».

З життям і діяльністю Опанаса Марковича пов'язане село Сорокошичі Остерського повіту, де він проживав з дружиною в брата Василя, який працював у лісництві, з лютого по червень 1851 року. На Остерщині Марковичі записали народні пісні, приказки, приповідки, характерні вислови селян, варіант відомої думи Івана Нечая на історичну пісню про Богдана Хмельницького. Протягом літа й осені вони мандрували до Борзни, Конотопа, Прилук та Ніжина. У Чернігові Опанас Васильович організував аматорський драматичний гурток, з часом реформований у Чернігівське музично-драматичне товариство. На прохання В. В. Тарновського зробив статистичний опис колекції старожитностей у Качанівці, маєтку Тарновських.

Опанас Васильович Маркович зібрав понад 50 тисяч прислів'їв, приказок, пісень тощо. Систематизований матеріал передав М. Симонову (М. Номису), який і видав його у 1864 році в Петербурзі. Ця книга стала повним збірником українських прислів'їв і приказок того часу. Перу О. Марковича належать праці «Описание Малороссии» та «Записки о дворянском сословиі Черниговской губернии», які не втратили свого наукового значення і до сьогодні.

Слова Володимира Міяковського, написані 1927 року про те, що «сама постать Опанаса Васильовича здається нам ще не досить з'ясована», все ще не втратили своєї актуальності і в наш час.

ЛІТЕРАТУРА

МАРКОВИЧ Опанас Васильович (08.02.1822–01.09.1867) – фольклорист і етнограф // Енциклопедія історії України. – Київ, 2009. – Т. 6. – С. 519.

МАРКОВИЧ Опанас Васильович (08.02.1822–01.09.1867) – фольклорист, етнограф, культурно-громадський діяч, художник // Українська музична енциклопедія. – Київ, 2011. – Т. 3. – С. 316–317.

МАРКОВИЧ Опанас Васильович (1822–1867) : фольклорист, етнограф, педагог // «Згадайте, братія моя...» : Київ Тараса Шевченка. – Київ, 2015. – С. 40–44 : іл.

УКРАЇНСЬКІ приказки, прислів'я, і таке інше / зібрав: Опанас Маркович та інші; спорудив: М. Номис ; упоряд., прим., вступ. ст.: М. Пазяк. – Київ : Либідь, 1993. – 764 с.

ФОЛЬКЛОРНІ записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича / упоряд., передмова і приміт.: О. І. Дей, відп. ред.: Н. Є. Крутікова. – Київ : Наукова думка, 1983. – 527 с.

* * *

ВАСЮТА О. «Наталка Полтавка» у постановці Глібовського аматорського гуртка «Товариство кохаючих рідну мову» : (до 175-річчя від дня народження О. В. Марковича і 170-річчя Л. І. Глібова) / Олег Васюта // Сіверян. літопис. – 1997. – № 1/2. – С. 126–129.

МОРОЗОВА А. Документи до біографії Опанаса Марковича / Анна Морозова // Сіверян. літопис. – 2018. – № 6. – С. 98–102.

ПАЗЯК Н. Народознавчі нариси про Різдво Матвія Номиса (Симонова) (29.11.1823–8.01.1901) / Н. Пазяк // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 1. – С. 102–107.

М. Номис – український фольклорист, етнограф, письменник, видавець зібраних О. Марковичем «Українських приказок, прислів'їв і такого іншого». У статті відтворені їхні зв'язки.

ПОЛОВЕЦЬ В. Опанас Васильович Маркович. 1822–1867 рр. : (до 195-річчя з дня народження) / Володимир Половець // Сіверян. літопис. – 2017. – № 3. – С.165–170.

РЕП'ЯХ С. Незбагненний Опанас : (до 175-річчя від дня народження О. В. Марковича) / Станіслав Реп'ях // Просвіта. – 1997. – 10 трав.

12 ЛЮТОГО
185 років від дня народження
О. Ф. ЛІНДФОРСА (1837–1890)

«КРАСНИЙ» ПАН

Олександр Федорович Ліндфорс народився 12 лютого 1837 року в сибірському Тобольську в родині полковника російської армії Федора Федоровича Ліндфорса та Анни Олександрівни Жерве. Після закінчення строку служби Федір Федорович перевіз родину, де виховувалося четверо дітей, в Україну. У селі Олешня Городнянського повіту Чернігівської губернії (згодом Ріпкинського району Чернігівської області) придбав маєток поміщиці Ходинцової. П'ята дитина, Софія (у майбутньому відома громадська діячка

та педагог С. Ф. Русова), народилася за кілька років після купівлі олешнянського маєтку.

Новий хазяїн Олешні осушував болота, обертаючи їх на сінокоси, корчував ліс, сів жито, овес, гречку, вирощував на пісках такі врожаї, що з них дивувалися поміщики – сусіди Ліндфорсів – Міклашевські, Глібови, Туманські. Олешнянці, маючи від продажу горшків добрий прибуток, прагнули передати ремесло дітям. Розуміючи їхнє бажання, Федір Ліндфорс започаткував у Олешні гончарну майстерню, своєрідну школу гончарів зі своєю програмою навчання. Учні вивчали технологію обробки глини і випалювання в печі. З 1895 року Олешнянська гончарна майстерня знаходилася під опікою Чернігівського губернського земства.

19 лютого 1861 року увійшло в історію країни як день скасування кріпосного права. Федора Ліндфорса обрали мировим посередником. Це дало йому змогу працювати на користь селян. Проте чернігівські пани не розуміли поведінки мирового посередника Ліндфорса, котрий стояв на сторожі інтересів кріпаків, а не шляхетного панства. Навколо нього почалися інтриги, які важко було витримати. Федір Федорович відмовився від посади мирового посередника, аби передати її синові Олександру, який на той час перебував у Петербурзі і жив відокремленим від родини життям.

Ще одна причина, яка спонукала батька викликати сина з Петербурга, – це втрата цікавості до життя після смерті коханої дружини Анни. Федір Федорович знав, що син одружився, подружжя чекає на дитину. Тому місце Олександра – в Олешні, в родинному гнізді. Через рік Олександр Федорович із дружиною переїхав до батька. В Олешні народився перший онук Федора Ліндфорса – Коля. Незабаром від сухот померла мати хлопчика (та й дитина за шість тижнів пішла з життя). Важко пережив втрату рідних людей Олександр Ліндфорс. Однак, коли його

обрали мировим посередником, з головою поринув у справу розкріпачення селян.

Зі спогадів Софії Русової: «Але те, що чернігівське панство могло ще прощати полковнику Ліндфорсу, всіма поважаному землевласнику, того воно не могло терпіти від його молодого мало ким знаного сина, і скоро кваліфікація «красний» була одверто проголошена про мого брата. Губернатор, колишній приятель батька, попросив мого брата, щоб він сам покинув посаду».

Олександр Федорович Ліндфорс подав у відставку і виїхав до Києва здобувати вищу освіту, хоча мав професійну військоvu. У 1865 році він закінчив юридичний факультет університету св. Володимира. Здобув ступінь кандидата права. Того ж року вступив на фізико-математичний факультет, але, провчившись рік своїм коштом на математичному відділенні, залишив його за власним бажанням. Треба було утримувати сім'ю – другу дружину і дочок. Він отримав посаду мирового посередника у Вінницькому повіті Подільської губернії. Тут Олександр Федорович Ліндфорс знову намагався проводити справедливий наділ землею. Оскільки це було не на користь місцевим великим землевласникам, Ліндфорса усунули з посади. Київський губернатор запропонував інший повіт, але він відмовився. Повернувся до Олешнянського маєтку, який потребував догляду.

У 1874–1877 та 1880–1886 рр. Олександр Ліндфорс обирався гласним Чернігівського губернського земського зібрання. Він брав активну участь у земському конституційному русі. Був одним із чернігівських ліберальних земців, які вірили в легальний шлях виведення країни з тої неволі, в якій тримала її адміністративна всемогутня влада, з економічного і культурного занепаду. Як юрист О. Ф. Ліндфорс виступав за удосконалення земського законодавства. Докладав чимало зусиль до відкриття в Чернігові учительської семінарії, громадської

бібліотеки, для покращення медичного обслуговування населення губернії. Значною була діяльність О. Ф. Ліндфорса і в Городнянському повіті, де його також обирали гласним повітового земського зібрання.

Активна громадська діяльність О. Ф. Ліндфорса раптом припинилася, у 1886 р. він заслаб на прогресуючий параліч – спадкову хворобу по чоловічій лінії роду Ліндфорсів, яка давалася взнаки після сорока років. Помер Олександр Федорович Ліндфорс 23 травня 1890 року від паралічу головного мозку. Поховали його 24 травня на Олешнянському цвинтарі.

В історії Чернігівщини другої половини ХІХ ст. О. Ф. Ліндфорс залишився видатним земським діячем і творцем блага для пересічних людей.

ЛІТЕРАТУРА

КАТРЕНКО А. М. Національно-культурна та політична діяльність Київської громади (60–90-ті роки ХІХ ст.) / А. Катренко, Я. Катренко. – Київ, 2003. – 180 с.

У книзі відтворено участь чернігівців, і зокрема О. Ф. Ліндфорса, в діяльності Київської громади.

КОВАЛЕНКО О. Б. Гніздо вільнодумства і гуманності: садиба Ліндфорсів-Русових в Олешні / Олександр Коваленко, Олександр Рахно. – Чернігів : Лозовий В. М., 2012. – 29 с. : іл. – (Дворянські гнізда Чернігово-Сіверщини).

РАХНО О. Чернігівський губернський гласний О. Ф. Ліндфорс : (до 120-х роковин від дня смерті) / Олександр Рахно // Сіверян. літопис. – 2010. – № 4/5. – С. 142–153.

РАХНО О. Чернігівські земці : (історико-біографічні нариси) / Олександр Рахно. – Чернігів : Чернігівські обереги, 2009. – 352 с.

РУСОВА С. Мемуари. Щоденник / Софія Русова. – Київ, 2004. – 543 с.

ЮЦЕВИЧ П. Формування життєвої позиції О. Ф. Ліндфорса під впливом внутрішньополітичної ситуації в Російській імперії XIX ст. / Павло Юцевич // Сіверян. літопис. – 2020. – № 1. – С. 179–187.

26 ТРАВНЯ

145 років від дня народження
Г. О. ЛАЗАРЕВСЬКОГО (1877–1949)

ЮРИСТ, ПОЛІТИК, ЛІТЕРАТОР, БІБЛІОТЕКАР

Гліб Олександрович Лазаревський народився 26 травня 1877 року в селі Підлипне Конотопського повіту Чернігівської губернії в родині відомого юриста та історика Олександра Матвійовича Лазаревського. Згодом батька перевели до Київського окружного суду і родина переїхала разом з ним. У Києві Гліб закінчив 4-у гімназію та юридичний факультет університету св. Володимира. Працював у Київському окружному суді, судовим слідчим у Конотопі, в окружних судах Чернігова, Вільно, Києва.

Гліб Олександрович Лазаревський прожив життя, гідне кількох романів і багатосерійного фільму. За Української Центральної Ради був активним учасником національного руху, членом Українського правничого товариства. Від березня 1918 року – 1-й помічник старшого військового прокурора Української Народної Республіки. За гетьманату П. Скоропадського працював у Головному військово-юридичному управлінні. Від травня 1919 року – прокурор Найвищого суду УНР.

Наприкінці серпня 1919 року в Києві хазяйнували денікінці. Після оголошення ними мобілізації юристів Гліб Олександрович Лазаревський покинув столицю. Проте восени повернувся і був заарештований денікінською контррозвідкою на власній квартирі. Його помістили до Лук'янівської в'язниці з вироком – розстріляти. Врятували Лазаревського події, пов'язані з приходом до міста більшовиків. Він почав працювати на різних посадах, на які його призначала нова влада.

Глібу Лазаревському пощастило у січні 1930 року дістати наукове відрядження на три місяці до Польщі та Франції з метою зібрати матеріал про Тараса Шевченка, життя і творчість якого він досліджував з 1917 року. А повернувся в Україну вже у вересні 1939 року. Тоді він дізнався, що дружина і син засуджені на п'ять років позбавлення волі за «підозробу в шпигунській діяльності» на користь Польщі. Їх заслано до Сибіру. Гліб Лазаревський оселився в Сумах. Працював перекладачем і приватно викладав іноземні мови, (вільно володів німецькою, польською та французькою). У 1941 році йому дозволили оселитися в Києві, і він почав клопотатися щодо повернення сім'ї. Потім війна, евакуація до Уфи, робота перекладачем при Академії наук і літературним редактором в Інституті історії Академії наук. У столиці Башкирії Гліб Олександрович Лазаревський прожив до літа 1944 року.

Повернувся до Києва разом з Державним літературно-художнім музеєм Т. Г. Шевченка, де виконував обов'язки старшого наукового співробітника, а після повернення – завідувач відділу музею. В Уфі почав писати спогади про журнал «Київська старовина», де у 1897–1899 рр. з ініціативи редактора В. П. Науменка виконував обов'язки секретаря редакції часопису. Опублікував дослідження «Шевченко і Лазаревські» в журналі «Українська література» за 1942 рік (№ 5/6). Згодом назва цього часопису змінилася на журнал «Вітчизна».

Гліб Олександрович Лазаревський – постійний автор цього видання.

Все для нього закінчилося з виходом постанови ЦК КП(б)У «Про журнал «Вітчизна» від 1 жовтня 1946 року, у якій засуджено Г. О. Лазаревського як такого, що «активно проповідував у своїх писаннях буржуазно-націоналістичні ідеї, всіляко вихваляючи дореволюційну поміщицько-капіталістичну дійсність і підносячи на щит консервативних та реакційних діячів минулого, в тому числі і прямих петлюрівських контрреволюціонерів».

22 листопада 1947 року Гліба Олександровича Лазаревського звільнили з роботи в музеї. Йому дозволили працювати у відділі обробки книг Львівської обласної бібліотеки, а згодом – у бібліотеці Львівського університету. Жив внадголодь. Виснажений організм не впорався із застудою, і Гліб Лазаревський помер 15 січня 1949 року у віці сімдесяти одного року. Він залишив цей світ з клеймом людини, яка не дотримувалася «ідеологічного рівня в наукових роботах».

Юрист за фахом, він став відомим талановитим літературознавцем, істориком української літератури та мемуаристом. Книгу спогадів «Київська старовина» Гліб Олександрович Лазаревський присвятив журналу, з яким був пов'язаний певний період його життя. На сторінках мемуарів відображена епоха в житті української інтелігенції, культурних діячів другої половини ХІХ–початку ХХ століття, зокрема Чернігова та участь чернігівців у виданні журналу «Київська старовина».

ЛІТЕРАТУРА

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Гліб Олександрович (26(14).05.1877–15.01.1949) – правник і літературознавець, син О. М. Лазаревського // Енциклопедія історії України. – Київ, 2009. – Т. 6. – С. 26–27.

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Г. Київська старовина / Гліб Лазаревський ; упоряд.: І. М. Забіяка, О. О. Лазаревський. – Київ : МАУП, 2007. – 624 с. : фот. – (Б-ка українознавства ; вип. 11).

ГЕРАСИМЕНКО Н. Олександр Лазаревський : життя і творчість (1834–1902 рр.) / Неля Герасименко. – Київ : Ін-т історії НАН України, 2012. – 180 с.

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ О. О. З оточення пророка. Тарас Шевченко та родина Лазаревських : есей / Олександр Лазаревський. – Київ : Пульсари, 2009. – 164 с.

Автор книги – онук Г. О. Лазаревського.

2 ЛИСТОПАДА

270 років від дня народження
А. К. РОЗУМОВСЬКОГО (1752–1836)

БЛИСКУЧИЙ ДИПЛОМАТ, МЕЦЕНАТ, МУЗИКАНТ

Андрій Кирилович Розумовський народився 2 листопада 1752 року в Глухові на Чернігівщині в родині останнього гетьмана України Кирила Григоровича Розумовського. Брав уроки у відомого історика Августа Шлецера. Потім батько винайняв у Санкт-Петербурзі на Васильовському острові великий новий дім-палац, в якому для своїх дітей відкрив спеціальну «академію». Тут Андрій отримав блискучу освіту. Наприкінці 1764 року цей навчальний заклад було закрито, бо діти мали обов'язково вступити до одного з найкращих європейських університетів. Кирило Григорович вибрав для сина Страсбурзький університет, у якому свого часу навчався сам.

У 1769 році Андрій Розумовський розпочав дійсну службу на флоті. До такої кар'єри його готували з дитинства. Отримав воїнське звання лейтенанта. Брав участь у Чесменській битві, потім командував фрегатом «Катерина». У 1773 році Андрій Розумовський перейшов на придворну службу. Напередодні нового 1777 року Катерина II призначила Андрія Розумовського повноважним міністром і надзвичайним посланником до короля Неаполя та обох Сицилій Фердинанда IV. Згодом був посланником у Відні, Копенгагені і Стокгольмі. Любов до музики зблизила А. К. Розумовського з віденськими аристократами, особливо з трьома дочками графині Марії Вільгельміни фон Тун-Гогенштайн. У старшу з них, Елізабет, він закохався, і в 1788 році вони взяли шлюб з дозволу батька Кирила Розумовського та імператриці Катерини II.

У Відні Розумовський був активним учасником музичних зборів і вечорів. На одному з них у музичному салоні князя Лобковіца він познайомився з Людвігом ван Бетховеном. Вони багато розмовляли про квартетну музику, в яку був закоханий граф. Розумовський був настільки переконливим, що Бетховен став приділяти цьому жанру значну увагу. Квартети, присвячені Розумовському, дослідники вважають новим етапом розвитку європейської музики. Спадщина, отримана після смерті батька, дозволила Андрію Кириловичу в 1808 році організувати найкращий квартет свого часу і перший в Європі ансамбль постійного складу. Квартет відразу став квартетом Бетховена. Цього ж року композитор присвятив симфонію номер п'ять своєму другу Андрію Розумовському.

Займався Андрій Кирилович Розумовський і політикою. У другій половині 1813 року він був наближений до імператора Олександра I та перебував у штаб-квартирі союзних військ під час походу у Французьку імперію, а на початку 1814 року – призначений уповноваженим для ведення переговорів про

перемир'я. Посол А. К. Розумовський був однією із найвагоміших особистостей Віденського конгресу. Його називали ерцгерцогом Андреасом. Конгрес відбувся у палаці Розумовського. Урочистості з нагоди завершення цього зібрання монархів та аристократів, відзначення перемоги над Наполеоном також відбулися у палаці Розумовського у Відні. За підготовку, організацію і проведення Віденського конгресу граф А. К. Розумовський був нагороджений князівським титулом.

Під час урочистостей у палаці А. К. Розумовського сталася пожежа. Згоріли парадні кімнати, пошкоджені і знищені мармурові статуї, погруддя, унікальні вази, відомі в Європі картини, бронза тощо. Після цієї трагедії літній Андрій Розумовський вийшов у відставку з дипломатичного корпусу. Він не міг вже утримувати квартал. Продав частину свого майна і призначив музикантам пенсію. Однак квартал продовжив своє існування в Петербурзі, де представляв і поширював славу музики Бетховена. Виступав із концертами і в Києві.

З 1815 року і до смерті Андрій Кирилович Розумовський мешкав у Відні, де і донині живуть його нащадки. Йому постійно не вистачало грошей, тому не міг покрити урядові субсидії. Цар говорив, що надасть йому кошти на реконструкцію палацу, але не виконав обіцяне. Втім, палац Андрія Розумовського сьогодні прикрашає вулицю його імені у Відні.

Життя графа, його діяльність, тісно переплелися з Батурином. Він ніколи не втрачав зв'язку з батьком, часто приїздив до гетьманської столиці. У 1777 та 1799 роках Андрій Розумовський був поруч з батьком, коли той переживав політичну опалу. У 1803 році гетьман Кирило Розумовський помер. Андрій Кирилович став останнім власником Батуринської економії, яку отримав у спадок від батька. Про це засвідчує документ, складений у 1800 році за назвою «Распределительная запись именной графа Кирилла Григорьевича Разумовского между

его синовьями». Андрій приїхав до Батурина для вшанування пам'яті Кирила Григоровича Розумовського та впорядкування усіх справ, пов'язаних зі спадком. На замовлення Андрія Кириловича відомий скульптор І. П. Мартос 1803–1805 рр. виготовив надгробний пам'ятник К. Г. Розумовському, який був встановлений над склепом гетьмана у Воскресенській церкві.

У період, коли Андрій Розумовський володів Батуринською економією, у ній діяла суконна мануфактура, воскова свічкова фабрика, винокурні, кінний завод, млини. З його смертю 23 вересня 1836 року родина Розумовських припинила володіти Батурином та економією, а також палацо-парковим ансамблем, який після кончини Андрія Кириловича Розумовського перейшов до опікунського управління.

ЛІТЕРАТУРА

РОЗУМОВСЬКИЙ Андрій Кирилович (2.11.1752–23.09.1836) – дипломат, граф, князь // Енциклопедія історії України. – Київ, 2012. – Т. 9. – С. 266–267.

ВІДЕНСЬКИЙ архів гетьманського роду Розумовських : [зб. док.]. Т. 1 / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; [упоряд., вступ, комент., додаток, іл. С. П. Потапенко]. – Київ : [б. в.], 2018. – 261, [16] с. : іл.

До зб. увійшли док. 1757–1799 рр., які зберігаються у Відні у приватному архіві прямих нащадків гетьмана К. Г. Розумовського.

ДОМОЦЬКИЙ Б. Родина гетьмана Розумовського у Новгороді-Сіверському / Борис Домоцький // Світ-інфо. – 2019. – 2 трав. – С. 13.

КУРАЧ С. М. Родинні портрети Розумовських – Дараганів у зібранні Чернігівського обласного художнього музею імені Григорія Галагана / Світлана Курач // Сіверщина в історії України. – Глухів ; Київ, 2019. – Вип. 12. – С. 404–408.

РОЗУМОВСЬКА М. Розумовські. Родина при царському дворі / Марія Розумовська. – Київ : Темпора, 2015. – 319 с.

УКРАЇНЦІ Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда / [упоряд.: Сергійчук В. І., Пасько І. В. ; за заг. ред. Володимира Сергійчука]. – [Ювіл. вид. до 180-річчя Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка]. – Вишгород : Сергійчук М. І., 2013. – 711 с. : іл. С. 500 : А. К. Розумовський.

ФУРСОВА Ю. Зберігач родинної колекції Розумовських : [К. Л. Розумовський – правнук гетьмана, представник австрійської гілки, що існує досі] / Юлія Фурсова // Світ-інфо. – 2019. – 5 верес. – С. 13.

ФУРСОВА Ю. Невідоме зображення гетьманського палацу / Юлія Фурсова // Світ-інфо. – 2021. – 4 лют. – С. 13.

У ст. йдеться про мемуари Лулу Тюргейм «Моє життя. Спогади із великосвітської Австрії 1788–1852», яка була сестрою дружини А. К. Розумовського. Мемуари є цінним джерелом для дослідження історії Батурина початку ХІХ ст. Ілюстрації, зроблені авторкою, – джерелом для створення наукової реконструкції гетьманського палацу К. Розумовського в Батурині.

ФУРСОВА Ю. Справжній друг мистецтва: Андрій Кирилович Розумовський / Юлія Фурсова // Служити народу – найвища честь : [зб. нарисів про дипломатів, котрі народилися на Чернігівщині]. – Чернігів, 2016. – С. 22–29.

ЦАПКО Ю. Батуринський період життя Андрія Розумовського / Юлія Цапко // Формоутворення культурно-побутового середовища палацо-паркових комплексів другої половини ХVІІІ – початку ХХ століття : матеріали міжнар. наук. конф. : 175-річчю від дня народження В. В. Тарновського-молодшого присвячується. – Чернігів, 2012. – С. 231–237.

5 ЛИСТОПАДА
320 років від дня народження
Г. П. ОРЛИКА (1702–1759)

**ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ, ПОЛІТИК І ДИПЛОМАТ,
МАРШАЛ ФРАНЦІЇ**

Григорій Пилипович Орлик народився 5 листопада 1702 року в Батурині в родині генерального писаря Гетьманщини часів Мазепи Пилипа Орлика та його дружини полтавки Ганни Герцик. Був старшим сином. Хрещений батько – гетьман Іван Мазепа. Після поразки під Полтавою семирічний Григорій разом із батьком опинився у вигнанні. По смерті гетьмана Івана Мазепи козацька рада в Бендерах у квітні 1710 року обрала Пилипа Орлика гетьманом України в екзилі. Родина переїхала до Швеції.

Юнаком Григорій вступив до найпрестижнішого Лундського університету, де навчався у професора метафізики А. Ріделіуса. Згодом служив у шведській гвардії. На початку 1730-х років Григорій переїздить до Франції. Несе службу у французькій армії. Згодом він отримав звання польового маршала цієї країни і генерал-лейтенанта королівської армії. Одружується з французькою графинею Оленою Дентевіль.

Змінюється характер його діяльності. Він виконував важливі дипломатичні доручення Людовика XV в Османській та Габсбурзькій імперіях, Кримському ханстві, Швеції, Речі Посполитій. Григорій Орлик розробив план, який приніс корону Польщі Станіславу Лещинському. За допомогою прибічників польського короля Орлик-молодший став дорадником і агентом французького міністерства зовнішніх справ, за дорученням якого

у 1730 році під іменем швейцарського капітана Гага їздив зі спеціальною місією до Константинополя і провів переговори з великим візиром. Йому вдалося зробити зупинку в Салоніках, де вперше після десятирічної розлуки таємно побачився з батьком. Російські агенти ретельно спостерігали за ним, однак все-таки загубили його слід.

У 1732 році під ім'ям Ламотта Григорій Орлик здійснив місію до Криму. У 1733 році їздив до Польщі, а за рік зробив конспіративну подорож в Україну. На той час у Європі Франція та Священна Римська імперія були надпотужними державами. Пруссія й Московія – ще слабкими. Щоб стримувати Відень, Париж створював на Сході Європи альянс союзників. Його опорними точками мали стати Швеція, Річ Посполита та Ясна Порта. Також Україна – з відновленням незалежності. Тому Григорій Орлик бачив шанс для України в єдиній комбінації зі Швецією, Польщею та Туреччиною. Тож розробив проєкт антимосковської коаліції у складі Франції, Швеції, Пруссії, Польщі, Туреччини, Криму й запорозького козацтва.

У численних меморіалах на адресу урядів європейських країн попереджав про небезпеку російської експансії й доводив, що тільки визволення України може стримати цю експансію і забезпечити політичну рівновагу на континенті. Зокрема, у меморандумі до державного секретаря закордонних справ Франції д'Аржансона від 29 вересня 1754 року Григорій Орлик писав: «Україна – країна, в якій проживає нація, найбільш віддана свободі, тільки й чекає на слушну нагоду, щоб скинути тиранічне ярмо Росії, під яким вона стогне. І ця революція обов'язково станеться свого часу».

Після смерті батька Григорій Орлик став лідером української еміграції. Як французький воєначальник, брав участь у Семилітній війні. Під час битви під Бергеном був тяжко поранений і помер.

Однак Європа і Україна на тривалий час забули Григорія Орлика. Справа зрушила, коли в Батурині знайшли сліди маєтку Орликів. Науковці приблизно знали, де стояв їхній будинок, але бракувало доказів, поки не знайшли кахлю з печі Орликів з родинним гербом. У травні 2019 року в Національному історико-культурному заповіднику «Гетьманська столиця» було відкрито виставку «Григорій Орлик: видатний син видатного батька України. Повернення на Батьківщину». Особистих речей Григорія Орлика не збереглося, однак історики добре вивчили епоху, в яку він жив. Відомо, який мундир носив граф Орлик. Його оригінал зберігається в паризькому Музеї армії, а зробити якісну копію в Україні міг лише один майстер – Руслан Прорва. Серед оригінальних експонатів виставки срібна офіцерська шпага 1730 року, виготовлена в Парижі і збережена в прекрасному стані, орден святого Людовіка, яким французький король Людовік XV нагородив Григорія Орлика.

У Франції збережено замок Григорія Орлика – Дентевіль. Нині тут мешкає нащадок дружини Григорія маркіз Анрі де ла Віль Боже. Спільних дітей у подружжя не було. Французи зберегли величезну кількість документів, які належали Григорію Орлику. Неабиякий інтерес являє документальний архів – від свідоцтва про народження (своєрідна метрика, виписана в Батурині) до його військової справи. У ній відображений весь послужний список Григорія Орлика до фатального поранення і смерті 1759 року під Бергеном і Мінденом (тепер міста ФРН).

На вшанування пам'яті видатного земляка його іменем названо загальноосвітню школу в Батурині. В Парижі його ім'я увічнене у назві аеропорту «Орлі».

ЛІТЕРАТУРА

ОРЛИК Григорій (Григір) Пилипович (5.11.1702–14.11.1759) – політичний і військовий діяч, дипломат, генерал-

лейтенант французької армії, граф // Енциклопедія історії України. – Київ, 2010. – Т. 7. – С. 635.

ГРИГОРІЙ Орлик: повернення на Батьківщину : [у Батурицькому НКЗ «Гетьманська столиця» відкрилася виставка «Григорій Орлик: видатний син видатного батька України. Повернення на Батьківщину»] // Світ-інфо. – 2019. – 16 трав. – С. 13.

ДМИТРИШИН І. Григорій Орлик, або Козацька нація у французькій дипломатії / Ірина Дмитришин. – Київ : Темпора, 2019. – 498 с.

ДРОБЯЗКО Н. Виставка «Григорій Орлик: видатний син видатного батька України. Повернення на Батьківщину»: розроблення наукової концепції та шляхи її реалізації / Наталія Дробязко // Чернігівські старожитності : зб. наук. пр. – Чернігів, 2020. – Вип. 6. – С. 55–60.

ДРОБЯЗКО Н. М. До історії родоводу Пилипа Орлика / Наталія Дробязко // Сіверщина в історії України. – Глухів ; Київ, 2019. – Вип. 12. – С. 127–129.

ДРОБЯЗКО Н. Нагороди Григорія Орлика у фондовій колекції Національного заповідника «Гетьманська столиця» / Наталія Дробязко // Сіверян. літопис. – 2020. – № 3. – С. 136–141.

ДРОБЯЗКО Н. Родовід автора першої Конституції Пилипа Орлика / Наталія Дробязко // Світ-інфо. – 2021. – 18 берез. – С. 13.

П. Орлик – представник білоруського шляхетського роду чеського походження, який користувався родинним гербом «Новіна». Кахлю з гербом Орликів виявили в Батурині під час археологічних досліджень у 2018 році. Його сини Григорій та Михайло, дочка Варвара народилися в Батурині.

ЛАЗОРСБКИЙ М. Патріот. Григор Орлик (1702–1759) : іст. оповід. / Микола Лазорський ; упоряд. та передм. Т. Олещенко. – Київ : Персонал, 2009. – 344 с. – (Б-ка укр. героїки; вип. 6).

СИДОРОВА В. Григорій Орлик. Повернення / Вікторія Сидорова // Десн. правда. – 2019. – 23 трав. – С. 4, 7.

У БАТУРИНІ передано копію шведського ордена Григорію Орлику // Світ-інфо. – 2020. – (6 лют.). – С. 2.

Відбулася церемонія передачі Ордена Меча Національному історико-культурному заповіднику «Гетьманська столиця» в присутності послів України в Естонії, Бразилії у Фінляндії, посла Швеції в Естонії, представників українського земляцтва Естонії. Орден є копією з єдиного збереженого на сьогодні оригіналу ордена зразка 1748 року з колекції короля Швеції.

19 ЛИСТОПАДА

25 років тому (1997) відбувся політ першого
астронавта України

Л. К. КАДЕНЮКА (1951–2018) в космос

ЯК ЦЕ БУЛО

Про участь українського астронавта-дослідника в місіях американських «Шаттлів» було оголошено 13 травня 1994 року в спільній заяві Президента України Леоніда Кучми та Президента США Біла Клінтона. У 1995 році Національне космічне агентство України (НКАУ) разом з NASA розпочало підготовку до космічного польоту та наукових експериментів. Керівником групи для відбору кандидата до польоту і реалізації завдань було затверджено Генерального директора НКАУ Едуарда Кузнецова. Доктора біологічних наук Єлизавету Кордюм призначили від НАН України керівником наукової програми. Володимир Назаренко, науковий співробітник

Інституту біохімії імені О. В. Паладіна НАН України, очолив освітню програму.

Підготовка тривала три роки. За цей час узгоджувалися конкретні завдання експерименту, удосконалювалося обладнання та пристрої, відпрацьовувалися спільні дії українських та американських вчених. У лютому 1996 року Леоніда Каденюка зарахували до групи українських астронавтів НКАУ для проходження підготовки до польотів на космічних кораблях «Спейс Шаттл».

Леонід Костянтинівич Каденюк народився 28 січня 1951 року в селі Клішківці Хотинського району Чернівецької області. Середню школу закінчив зі срібною медаллю. У 1967 році вступив до Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків (ЧВВАУЛ), де свого часу навчалися радянські космонавти: двічі Герої Радянського Союзу Андріан Ніколаєв, Леонід Кизим, Петро Климук, Анатолій Левченко, Леонід Попов, Юрій Романенко, Герої Радянського Союзу Володимир Титов, Анатолій Соловйов. На жаль, у 1995 році училище було розформоване.

Після закінчення училища в 1971 році Леонід Каденюк отримав диплом льотчика-інженера за спеціальністю «Пілотування і експлуатація літальних апаратів». Працював льотчиком-інструктором ЧВВАУЛ. У 1976 році Леонід Каденюк увійшов до загону космонавтів, яких готували для польоту на багаторазовому космічному кораблі «Буран» радянський аналог американського «Шаттлу»). А в 1990-х роках Леонід Костянтинівич пройшов курс підготовки командира транспортного космічного корабля «Союз-ТМ». Вивчав також принципи роботи на інших кораблях, міжнародній станції «Мир» і американському «Шаттлі». Цей досвід відіграв значну роль у тому, що НКАУ відібрало саме Леоніда Каденюка для підготовки до польотів у космос спільно із американськими астронавтами. Було складено цілий перелік речей, які він мав

із собою взяти – прапор, державний герб, герб Києва, «Кобзар» Шевченка.

У липні 1996 року Л. К. Каденюк прибув до США. За домовленістю між країнами, курс NASA з підготовки до польоту український космонавт пройшов безкоштовно. Зараз така підготовка коштує майже 150 млн. доларів. З листопада 1996 до листопада 1997 року разом із астронавтом-дублером Ярославом Пустовим Леонід Костянтинович пройшов підготовку до польоту в Космічному центрі імені Джонсона. Сам політ на американському транспортному космічному кораблі «Колумбія» місії STS-87 відбувся 19 листопада 1997 року і тривав до 5 грудня. У космосі Леонід Каденюк вивчав вплив невагомості на ріст рослин та організм людини. Був ще один експеримент – ходіння по стелі у стані невагомості. Існував міцний стереотип, що це неможливо. «Коли я ступнями ніг торкнувся стелі, я ніби відчув перехід в зовсім іншу просторову систему», – згадував Каденюк.

Згодом Леонід Каденюк розповів Радіо Свобода: «Я чекав цієї миті 36 років, із 10-річного віку. Полетів у 46 років. Я сидів спокійно, мене це навіть вразило. Думав, 20 років чекав, поки готувався, то тепер 20 секунд дочекаюся». І дочекався. Гідно виконав поставлені перед ним завдання. Л. К. Каденюк вперше розгорнув український прапор на орбітальній станції та двічі заспівав гімн України.

У 1998 році Л. К. Каденюку було присвоєно воїнське звання генерал-майора Збройних сил України. Працював він старшим науковим співробітником Інституту космічних досліджень НАН України та Державного космічного агентства України. Леонід Костянтинович Каденюк був відзначений званням Герой України з врученням ордена «Золота Зірка». У 2009 році видав книгу «Місія – Космос», яка отримала перше місце на конкурсі «Книжка року 2009» в номінації «Обрії». Перевидана 2017 року.

Леонід Каденюк пішов із життя 21 січня 2018 року. Він залишиться в нашій історії назавжди – як всієї України, так і Чернігова. Адже його політ – це прорив для України, яка здобула право називатися космічною державою.

ЛІТЕРАТУРА

КАДЕНЮК Леонід Костянтинівич (28.01.1951) – льотчик-космонавт, перший космонавт незалежної України, Герой України // Енциклопедія історії України. – Київ, 2007. – Т. 4. – С. 16.

КАДЕНЮК Л. Місія – Космос / Леонід Каденюк. – Київ : Новий друк, 2017. – 327 с. : іл.

КАДЕНЮК В. «Мы ни разу не поссорились» / Вера Каденюк ; подгот. А. Братиков // Деснянка. – 2019. – 31 січ. – С. 9.

Спогади дружини першого укр. астронавта.

КОВАЛЬОВА В. Повернувся у космос назавжди / Вікторія Ковальова // Уряд. кур'єр. – 2018. – 8 лют. – С. 3.

ЛЕОНІД Каденюк: Я твій син, Україно! : фотоальбом / голова редкол. Л. Кравчук ; фот.: А. Арутюнян [та ін.] ; авт. тексту В. Врублевська. – Київ : [Ракурс-Артограф], 1999. – 165 с. : фот. – Текст укр., рос., англ.

МИКОЛАЙЧИК С. До міста юності [Чернігова прибув перший український космонавт, Герой України Леонід Каденюк] // Десн. правда. – 2004. – 23 листоп.

ПАНАСОВ І. Леонід Каденюк / Ігор Панасов. – Київ : ІРІО, 2018. – 128 с. : іл. – (Видатні українці. Люди, які творили історію).

50 РОКІВ ТОМУ (1972) ВИДАНО КНИГУ «ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УРСР. ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ»

КРАЄЗНАВЧА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЧЕРНІГІВЩИНИ

29 травня 1962 року ЦК Компартії України ухвалив рішення про створення 26 томного видання «Історія міст і сіл Української РСР». Було затверджено Головну редколегію, а в усіх областях створено редакційні колегії з підготовки відповідних томів історії міст і сіл. До роботи залучали також ряд міністерств і відомств, наукові сили ряду інститутів суспільних наук АН України, вишів, архівів, бібліотек України.

Керівник Головної редколегії академік П. Т. Тронько багаторічну роботу зі створення «Історії міст і сіл Української РСР» умовно поділив на три етапи.

Перший, організаційно-підготовчий етап, охопив час від 1962 до весни 1964 року. Було розпочато створення науково-довідкового апарату на допомогу авторам. Другий етап тривав із весни 1964 до 1967 року. У цей період написано робочі варіанти рукописів більшості томів, підготовлені до них ілюстрації, апробації текстів. Третій етап – з 1967 року до завершення видання праці у січні 1974 року – час остаточного доопрацювання текстів, їх наукового редагування і випуску всіх томів.

Неабияку роль у збиранні матеріалів для написання нарисів про міста і села відіграли наукові бібліотеки, де найбільш повно зосереджено краєзнавчу літературу. Очолювала цю роботу Державна історична бібліотека України, яка спільно з Інститутом

історії АН України розробила методичні рекомендації щодо організації роботи обласних бібліотек з надання допомоги авторам «Історії міст і сіл...».

З об'єктивних причин Чернігівська ОУНБ ім. В. Г. Короленка долучилася до роботи на третьому етапі. Заступник директора бібліотеки з наукової роботи Олександр Степанович Клименко очолював роботу обласної бібліотеки та бібліотек області з написання Чернігівського тому серії видань «Історія міст і сіл Української РСР». Група бібліотекарів під його керівництвом працювала у різних напрямках: одні розписували книги і часописи із фондів обласної бібліотеки, інші – Чернігівського історичного музею, регіональних краєзнавчих музейних установ, обласного архіву та його філіалів. Розписувались дореволюційні і перших років радянської влади періодичні видання, звіти і журнали засідань Чернігівського губернського та повітових земств, історичні журнали і книги. Завдання полягало в тому, щоб автори нарисів з історії конкретних населених пунктів отримували необхідну інформацію. Історичні факти з посиланнями на джерела з вказаними сторінками записувались на каталожні картки. За тиждень їх набирався значна кількість і зосереджувалася у каталожних ящиках. Олександр Степанович Клименко ретельно перевіряв анотації, робив зауваження. А потім з накопиченим матеріалом знайомились в обласній редколегії Чернігівського тому, яка знаходилась при ідеологічному відділі обкому компартії України. Авторам залишалось лише писати свої нариси.

Пошуки літературних джерел, якими займалися бібліотекарі, були обмежені темами, окресленими Головною редколегією. Тому видання має суттєві вади. Текст, присвячений радянському періоду, надмірно заідеологізований. Існувала система історіографічних заборон, внаслідок чого не розкрито низку тем, як, наприклад, Українська революція 1917–1921 років,

Голодомор 1932–1933 років, Великий терор 1937–1938 рр., Друга світова війна тощо. Виразно домінує доба після 1917 року – перелік трудових досягнень, героїчних подвигів та ворожих злочинів. Деякі автори некритично поставилися до джерел, а наукові редактори проявили недбальство.

Попри недоліки, не варто знецінювати це енциклопедичне видання. Робота над Чернігівським томом об'єднала зусилля істориків, працівників музеїв, архівів, бібліотек і краєзнавців. У Чернігівському томі вміщено великий пласт посилань на архівні та документальні джерела, що дає можливість нинішнім дослідникам йти далі.

Саме в цей період у Чернігівській ОУНБ ім. В. Г. Короленка було створено «Зведений краєзнавчий каталог». Відродився краєзнавчий рух в області. Деякі автори Чернігівського тому згодом видали власні книжки на історико-краєзнавчі теми (Г. Є. Греченко, П. О. Сердюк, Й. І. Давидов, М. І. Євсієнко та ін.). Почали працювати у цьому напрямі й ЗМІ. У 1983 році побачило світ видання російською мовою з урахуванням помилок, які на той час можна було виправити.

З кінця 1980-х – початку 1990-х років академік П. Т. Тронько активно просував ідею перевидання багатотомника, враховуючи всю актуальну інформацію і зміни підходів. У 2002 році видано відповідну постанову Кабінету Міністрів України з дорученням зацікавленим міністерствам і відомостям внести пропозиції видання багатотомної «Історії міст і сіл України». Проте смерть П. Т. Тронька і брак фінансування зупинили реалізацію цих планів.

Отже, і до сьогодні Чернігівський том зберігає своє енциклопедичне значення, залишається унікальним джерелом знань з низки тем, особливо щодо історії регіонів і населених пунктів.

ЛІТЕРАТУРА

ДАНИЛЮК Ю. З. Документи фонду головної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР» як джерело досліджень з історичного краєзнавства / Ю. Данилюк // Архіви України. – 1985. – № 3. – С. 52–55.

ИСТОРИЯ городов и сел Украинской ССР. Черниговская область / редкол.: В. М. Половец (пред.) [и др.]. – Киев : Главная ред. Укр. сов. энциклопедии, 1983. – 813 с. : ил.

ІСТОРІЯ міст і сіл Української РСР. Чернігівська область / Акад. наук УРСР, Ін-т історії ; редкол.: О. І. Дериколенко (голова) [та ін.]. – Київ : [б. в.], 1972. – 780 с.

«ІСТОРІЯ міст і сіл Української РСР» // Енциклопедія історії України. – Київ, 2005. – Т. 3. – С. 602.

КАГАНОВА І. Краєзнавча джерельна база Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка як основа створення обласного тому містознавчої енциклопедії «Історія міст і сіл Української РСР» : (до 45-річчя унікального видавничого проєкту) / Ірина Каганова // Краєзнавча діяльність бібліотек Чернігівщини : обл. наук.-практ. конф. до 25-ї річниці незалежності України, [м. Чернігів], 17–18 серп. 2016 р. : зб. матеріалів. – Чернігів, 2016. – С. 58–62.

СТУДЬОНОВА Л. В. Зведений краєзнавчий каталог ОУНБ ім. В. Г. Короленка : історія створення та сучасний стан / Людмила Студьонова // Бібліотечне краєзнавство Чернігівщини : зб. матеріалів II обл. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 9–10 жовт. 2019 р. – Чернігів, 2020. – С. 127–132.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Адруг А. К. (33)
Адруг В. К. (25)
Аліференко І. М. (19)
Арутюнян А. 68
Астаф'єв О. Г. (21)
Багалій Д. І. (29)
Бантиш-Каменський М. М. (35)
Барановський П. Д. (8)
Безбородько О. А. (12)
Бетховен Л. (28)
Бжеський Р. С. (13)
Бойчук М. Л. (28)
Борщ Р. М. (30)
Бочков Д. П. (37)
Братиков А. 68
Буденний В. Й. (23)
Бурмистенко Г. 44
Бурмистенко М. О. (44)
Бутко С. В. 44
Васюга О. П. 48
Величковський П. (32)
Веселова Л. М. (19)
Вовк Ф. К. (11)
Воїнов С. С. (7)
Войток Г. А. (5)
Войцех Г. Є. (4)
Воронцовська І. 40
Врублевська В. 68
Гайдук М. В. (23)
Ганцов В. М. (31)

Гарін-Михайловський М. Г. (8)
Гедройц К. К. (13)
Герасименко Н. 56
Глібов Л. І. (11), (48)
Гнезділов В. Г. (5)
Григор'єва О. 40
Грищенко П. В. (26)
Гуцало Є. П. (5)
Данилевський м. Ф. (15)
Данилюк Ю. З. 72
Дарагани (59)
Дарнопих С. Г. (15)
де ля Фліз П. (32)
Дей О. І. 48
Дериколенко О. І. 72
Дєдов Б. С. (9)
Дмитришин І. 64
Домоцький Б. 59
Дорошенко П. Я. (26)
Дробязко Н. М. 64
Дубровський В. В. (16)
Дунін-Борковський І. Я. (23)
Журба К. Т. (29)
Забіяка І. М. 56
Зайченко В. В. (33)
Зернікав А. (Адам Чернігівський) (24)
Зертис-Каменський С. К. (35)
Змачинський С. Л. (3)
Зуб П. Г. (31)
Іванов Д. Й. (32)
Івашкевич Н. Д. (36)
Інютін В. П. (9)

Кава В. І. (3)
Каганова І. Я. (11), 72
Каденюк В. 68
Каденюк Л. К. (30), (65–68)
Какало О. В. (6)
Карнабед А. А. (25)
Карпилянський Л. М. (21)
Карпинський К. Т. (36)
Катренко А. 52
Катренко Я. 52
Кауфман І. М. (26)
Кирпонос Є. 44
Кирпонос М. П. (6), (41–44)
Ковалевський М. М. (22)
Коваленко О. Б. 52
Ковальова В. 68
Ковальчук О. Г. (16)
Колосков О. І. (11)
Колошенко В. П. (16)
Кониський Г. (31)
Корінь Л. І. (30)
Корнієвський О. (4)
Коцюбинський М. М. (29)
Кравчук Л. 68
Крутікова Н. Є. 48
Курас Г. М. (33)
Курач С. М. 59
Куровський Д. М. (25)
Лазаревський Г. О. (17), (53–56)
Лазаревський О. М. (17), (55, 56)
Лазаревський О. О. 56
Лазорський М. 64
Левітанський Ю. Д. (6)

Лисенко М. В. (12)
Ліндфорс О. Ф. (8), (49–53)
Ліндфорси-Русови (52)
Мазепа І. С. (27), (35)
Маринчик С. Г. (20)
Марко Вовчок (7), (48)
Маркович О. В. (7), (45–49)
Маркович С. (32)
Мастєрова В. М. (10)
Меженко Ю. О. (18)
Мельничук В. В. (27), (32)
Микитенко І. М. (22)
Миколайчик С. 68
Милорадович Є. І. (4)
Миргородська Т. А. (9)
Мовша Т. Г. (13)
Моргун Ф. Т. 44
Морозов В. В. 40
Морозова А. В. 48
Москалець В. К. (14)
Мулярчук С. О. (20)
Науменко В. П. (20)
Новицький М. М. (24)
Номис М. 48, (49)
Олійник А. А. (29)
Орлик Г. П. (28), (61–65)
Орлик П. С. (27), (28), (64)
Пазяк М. 48, 49
Панасов І. 68
Пархоменко Т. М. (27)
Пасічник І. О. 44
Пасько І. В. 60

Петренко Н. Й. (14)
Печорний П. П. (22)
Пилипенко Б. К. (19)
Підвисоцький В. В. (17), (39–40)
Підвисоцький В. Й. (5), (38–40)
Плющ О. П. (17)
Погрібний А. Г. (4)
Половець В. М. (3), 49, 72
Полуботок П. Л. (18)
Потапенко С. П. 59
Присяник І. Г. (24)
Ратомський К. (34)
Рахно О. Я. 52
Рачинський О. К. (21)
Реп'ях С. П. 49
Роговець Л. В. (33)
Розумовська М. 60
Розумовський А. К. (28), (56–60)
Розумовський К. Г. (28), (59)
Розумовські (59-60)
Рум'янцев-Задунайський П. (35)
Русов О. О. (8)
Русова С. Ф. (8), 52
Самійленко І. М. (37)
Самойлович І. (35)
Сенцовський (Ященко) В. І. (20)
Сергійчук В. І. 60
Сидорова В. 65
Симоненко О. О. (13)
Сковорода Г. С. (31)
Скоропадський І. М. (4)
Скоропадський П. П. (4)

Славятинський М. А. (7)
Сомко Я. С. (13)
Спаська Є. Ю. (3)
Стратілат М. І. (18)
Студьонова Л. (6), 72
Тарновський Г. С. (36)
Ткач Мик. М. (4)
Ткач Мих. М. (23)
Ткаченко В. В. (32)
Турківський М. П. (15)
Тюргейм Л. (60)
Фірсов О. М. (36)
Фурсова Ю. 60
Хорошун Л. П. (14)
Черкинський С. Н. (10)
Шеболдаєв В. В. (9)
Шевченко С. О. (16)
Шевченко Т. Г. (48), (56)
Шраг І. Л. (22)
Шрамченко Л. Д. (29)
Юр'єв Б. Ф. (15)
Юрков І. В. (19)
Юцевич П. 52
Яворський С. (35)

ЗМІСТ

Перелік знаменних і пам'ятних дат Чернігівської області на 2022 рік.....	3
18 СІЧНЯ 200 років від дня народження В. Й. ПІДВИСОЦЬКОГО (1822–1892).....	38
21 СІЧНЯ 130 років від дня народження М. П. КИРПОНОСА (1892–1941).....	41
8 ЛЮТОГО 200 років від дня народження О. В. МАРКОВИЧА (1822–1867).....	45
12 ЛЮТОГО 185 років від дня народження О. Ф. ЛІНДФОРСА (1837–1890).....	49
26 ТРАВНЯ 145 років від дня народження Г. О. ЛАЗАРЕВСЬКОГО (1877–1949).....	53
2 ЛИСТОПАДА 270 років від дня народження А. К. РОЗУМОВСЬКОГО (1752–1836).....	56
5 ЛИСТОПАДА 320 років від дня народження Г. П. ОРЛИКА (1702–1759).....	61
19 ЛИСТОПАДА 25 років тому (1997) відбувся політ першого астронавта України Л. К. КАДЕНЮКА (1951–2018) в космос.....	65
50 РОКІВ ТОМУ (1972) видано книгу «ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УРСР. ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ».....	69
Іменний покажчик.....	73

Науково-популярне видання

**ЗНАМЕННІ І ПАМ'ЯТНІ ДАТИ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2022 РІК**

Укладачі: **Студьонова** Людмила Валентинівна, **Каганова** Ірина
Яківна, **Дорохова** Олена Василівна

Відповідальна за випуск

І. М. Аліференко

Комп'ютерний набір:

**Л. В. Студьонова,
О. В. Дорохова**

Комп'ютерне верстання

А. О. Ширманова

Ризограф ОУНБ ім. В. Г. Короленка
Тираж 60 пр.

Видавець і виготовлювач
КЗ «Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. В. Г. Короленка»
проспект Миру, 41, м. Чернігів, 14000
e-mail: korolenkolib@ukr.net

АДРЕСА БІБЛІОТЕКИ:

14000

м. Чернігів,
просп. Миру, 41

Контакти:

тел. / факс: (0462) 77-45-63

E-mail: korolenkolib@ukr.net

Адреса сайта: libkor.com.ua